Stiennon, L'écriture diplomatique S. 181

Fig. 177

DO II 97

3.3.975

f. Stablo

(Kopie s. XII)

Lüttich, StA

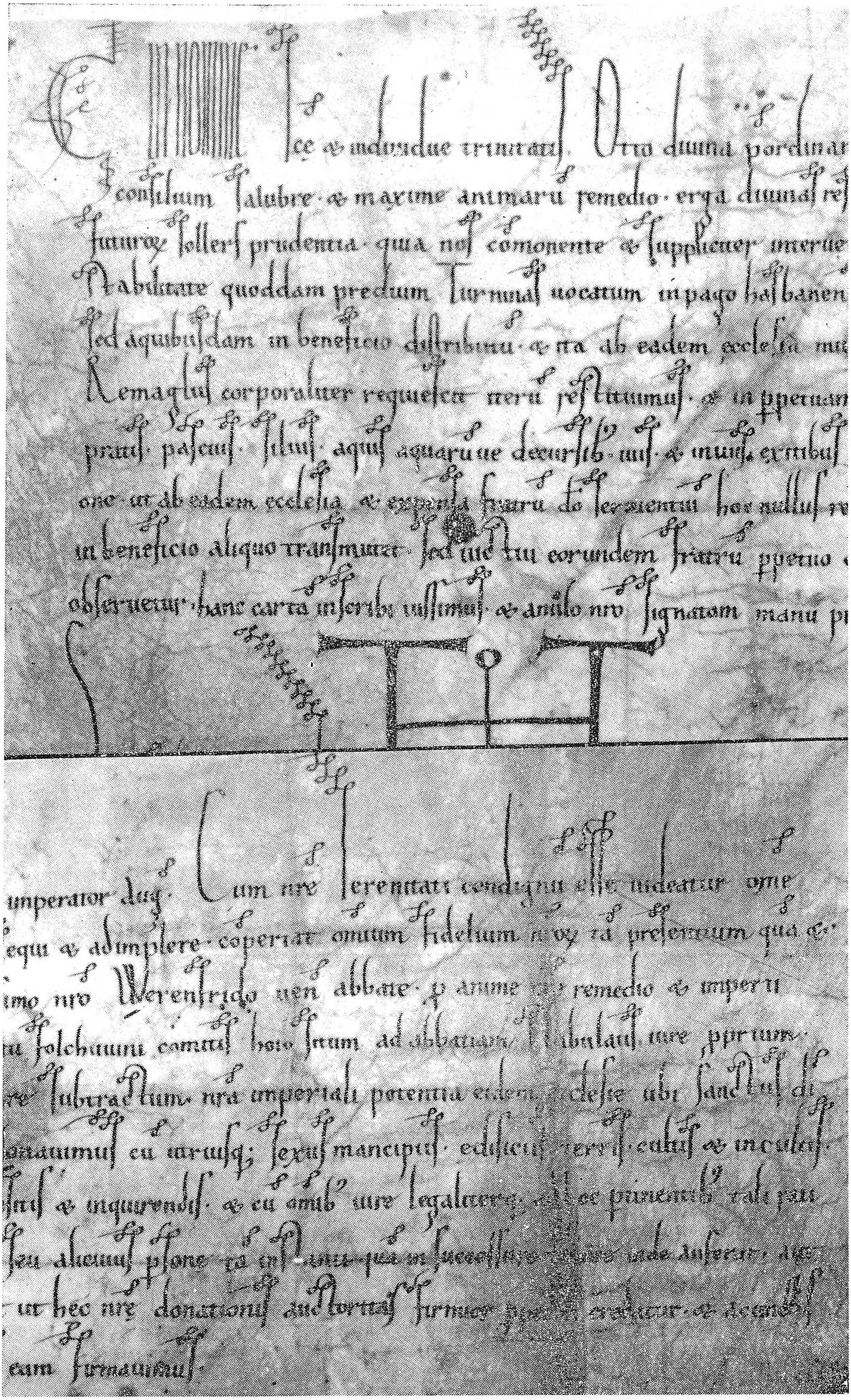

INNOMINE ... ſcę & indiuidue trinitatiſ. Otto diuina p ordinan

consilium salubre · & maxime animaru remedio · erga diuinas re

futurę sollers prudentia · qua nos comonente & suppliciter interue

stabilitate quoddam predium Iurninas uocatum in pago hasbanen

sed a quibusdam in beneficio distributu · & ita ab eadem ecclesia mu

Remaclus corporaliter requiescit iteru restituimus · & in ppetuum

pratis · pascuis · siluis · aquis aquarumue decursib · uiis · & inuiis · exitibus

one ut ab eadem ecclesia & expensa fratru do seruientiu hoc nullus re

in beneficio aliquo transmutet · sed ute tu eorundem fratru ppetuo

obseruetur · hanc carta inscribi iussimus · & anulo nro signatam manu pr

---

imperator aug. Cum nre serenitati condignu esse uideatur omne

equi & adimplere · coperiat omnium fidelium nroru presentium qua &

imo nro Werenfrido uen abbate · p anime nre remedio & imperii

u folchuuini comitis hoio suum ad abbatiam stabulaus iure pprium

re subtractum · nra imperiali potentia eidem ecclesie ubi sanctus di

onauimus cu utriusq; sexus mancipiis · edificiis terris cultis & incultis

sitis & inquirendis · & cu omib iure legaliterq; ad hoc ptinentib tali rati

seu alicuius psone ea [illegible] uel in successiue [illegible] inde auferre · aut

ut hec nre donationis auctoritas firmior ppetuo credatur & [illegible]

eam firmauimus ·

Stiennon, L'écriture diplomatique S. 180 Fig. 176 (†Leo IX. 1049)

A STAVELOT. — La main d'un scribe expérimenté. Vers 1140

Halkin-Roland, Rec. 1, S. 229-231 Nr. 111 (3.9.1049)

Lüttich, StA

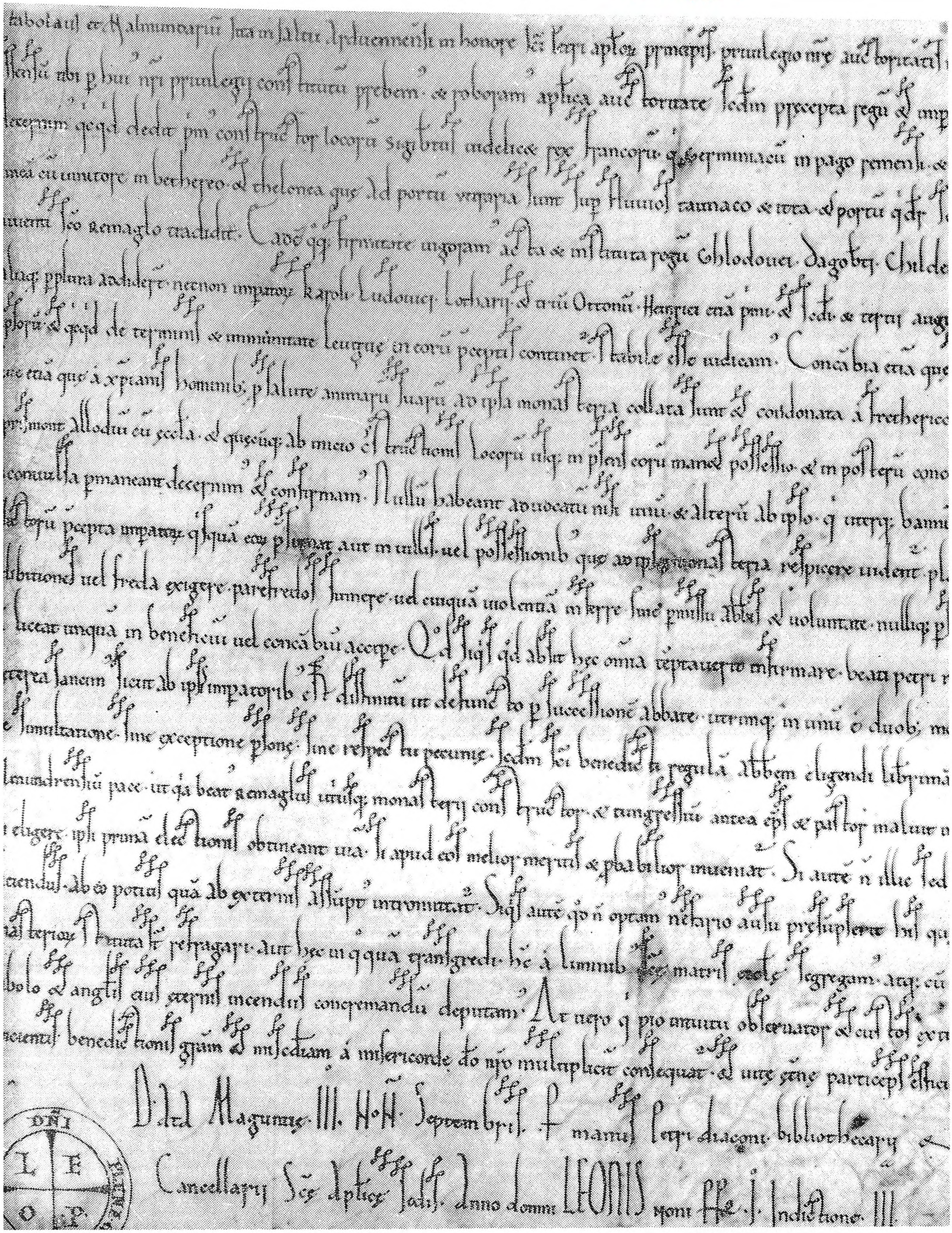

Stiennon, L'écriture diplomatique S. 184

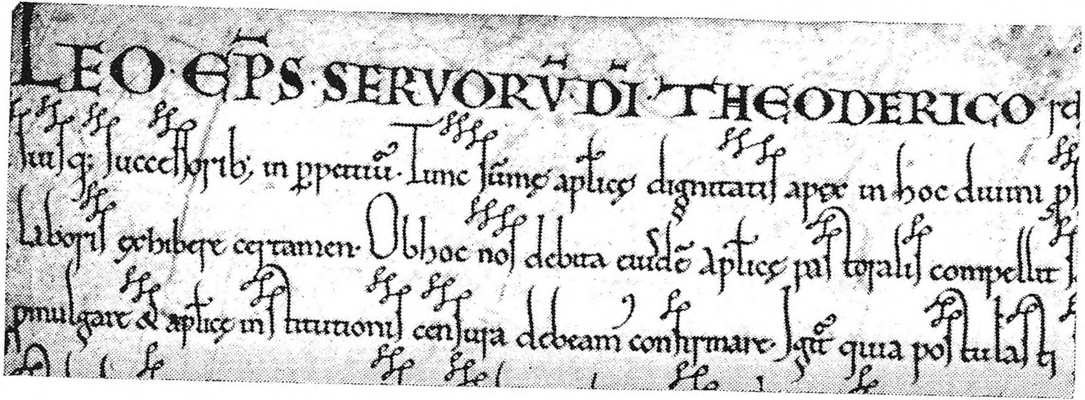

LEO · EP̄S · SERVORV̄ · DĪ · THEODERICO

ſuiſq; ſucceſſorib; in ppetuū· Tunc ſumme aptice dignitatiſ apex in hoc diuini

laboriſ exhibere certamen· Ob hoc noſ debita cure aptice paſtoraliſ compellit

pmulgare & aptice inſtitutioniſ cenſura debeam confirmare· Igr̄ quia poſtulaſti

Lüttich StA

Fig 178. — ⟨1049⟩ Léon IX. Vers 1140

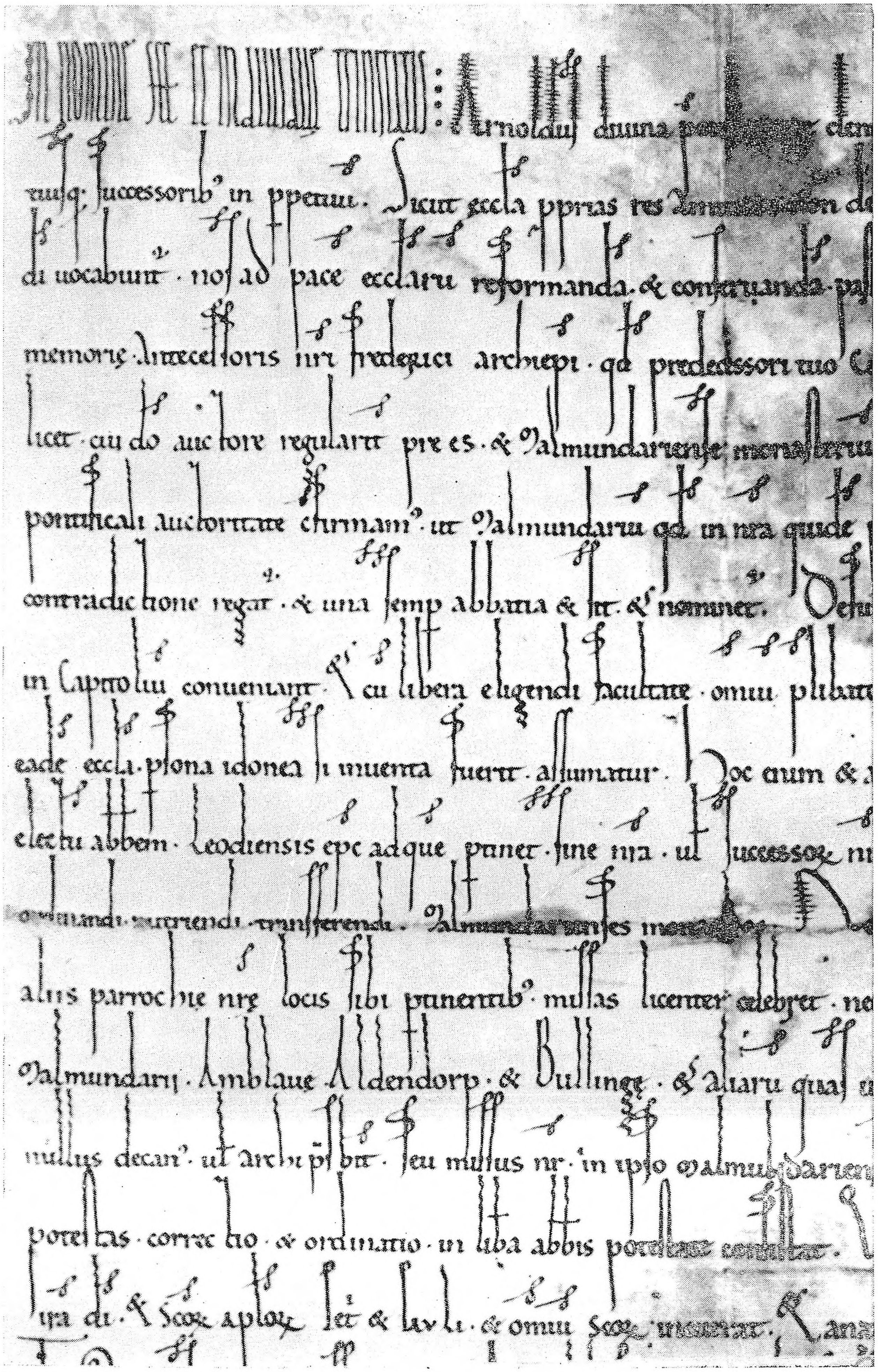

IN NOMINE SCE ET INDIVIDUE TRINITATIS : ARNOL... Arnoldus diuina p... clem

eiusq; successorib' in ppetuu. Sicut eccla pprias res ... de

di uocabunt' · nos ad pace ecclaru reformanda. & conseruanda. pa

memorie antecessoris nri frederici archiepi · qd predecessori tuo

licet cu do auctore regularit pre es. & Malmundariense monasteriu

pontificali auctoritate confirmam' ut Malmundariu qd in nra quide

contradictione regat · & una semp abbatia & sit. & nominet. Defu

in Capitolu conuenant' q cu libera eligendi facultate · omiu plibatt

eade eccla · psona idonea si inuenta fuerit · assumatur · Hoc enim &

electu abbem · Leodiensis epc adque ptinet · sine mra · ut successor nr

ordinandi · retinendi · transferendi · Malmundarienses mon

aliis parrochie nre locis sibi ptinentib' missas licenter celebret · ne

Malmundarii · Amblaue · Aldendorp · & Bullinge · & aliaru quas

nullus decan' · ut archipsbr · seu nullus nr · in ipso Malmundarien

potestas · correctio · & ordinatio · in lība abbis potestate consistat ·

ira di · & scor aplor · petri & pauli · & omiu scor incurrat · Cana

Fig. 188. — 1140. Arnold I, archevêque de Cologne, pour Stavelot

Stiennon, L'écriture diplomatique S. 194 Knipping Nr. 391

Lüttich, StA

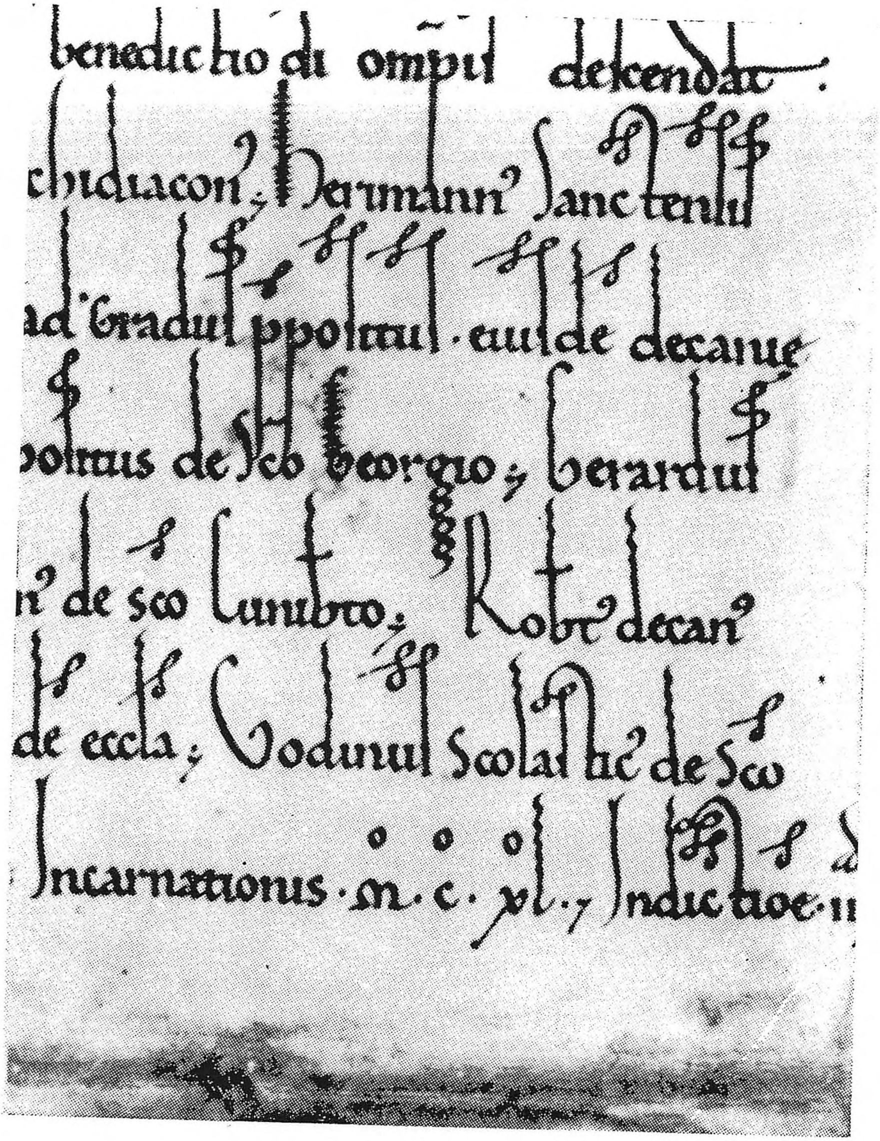

benedictio di omps descendat.
chidiacon⁊ Hermann' Sanctensis
ad Gradus ppositus. eiusde decanus
positus de Sco Georgio⁊ Gerardus
n' de sco Cunibto⁊ Robt' decan'
de eccla⁊ Godinus Scolastic' de Sco
Incarnationis. m. c. xl.⁊ Indictõe. ii

Stiennon, L'écriture diplomatique S. 184

Lüttich StA

Fig. 179. — 1140. Arnold I, archevêque de Cologne

Knipping Nr. 391

s appliquée tout à l'heure à la copie du diplôme de 975 gagne coup en vraisemblance : le conseiller de Lothaire III, de Con- est entouré de secrétaires nombreux et il a pris soin de placer, ureaux de la chancellerie impériale, des scribes formés à son là un fait bien établi, qui rend d'ailleurs nécessaire un examen

F Hausmann, Reichskanzlei + Hofkapelle ... (1956) Taf. 12
Wibald f. St. Martin zu Lüttich 1138
Lüttich, Arch. de l'Etat (Archives ecclésiastiques: Eglise collégiale
St. Martin de Liège charte no. 3)
Halkin - Roland 1, 342 No. 166

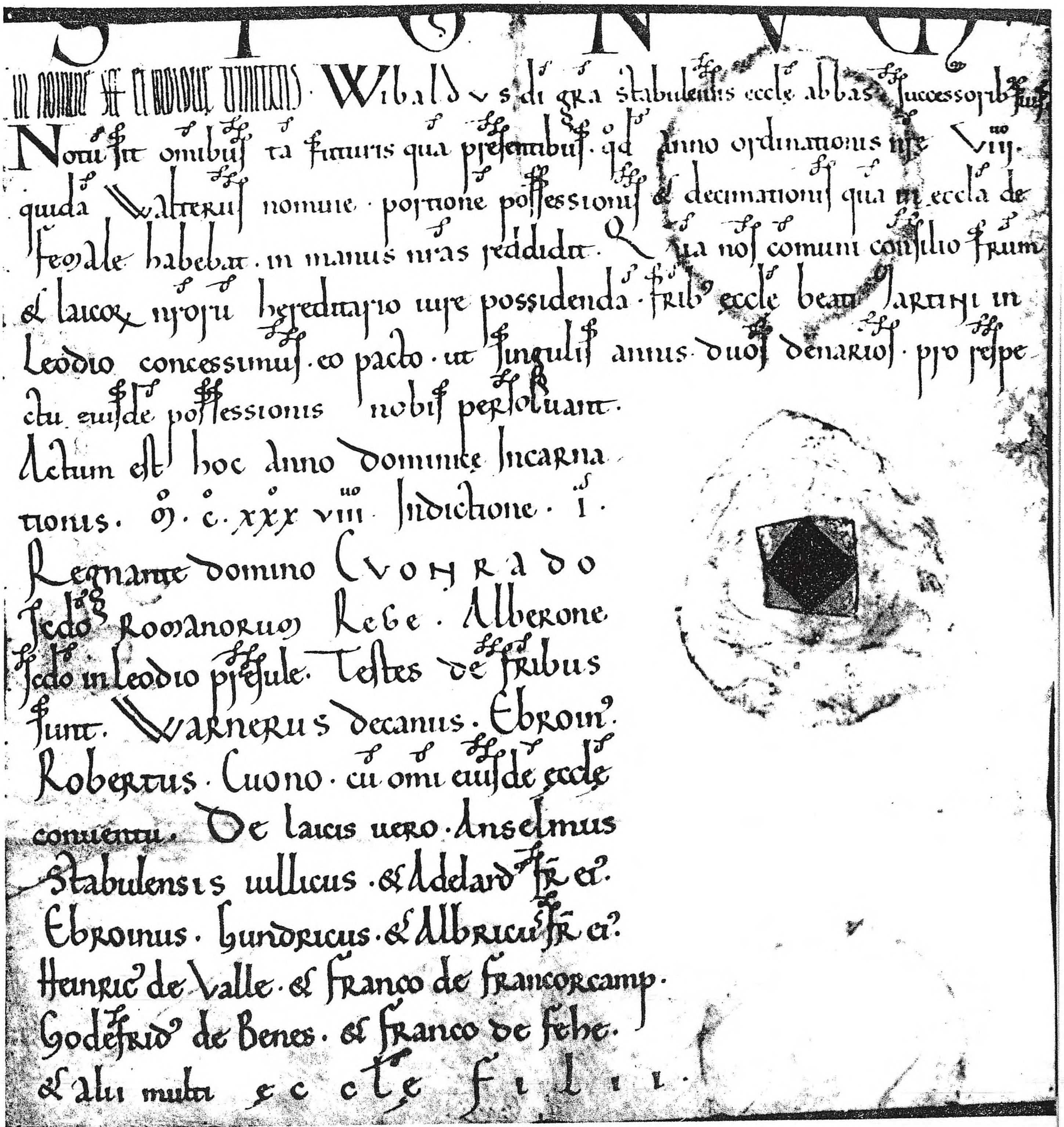

SIGNUM

IN NOMINE SCE ET INDIVIDUE TRINITATIS. Wibaldus di gra Stabulensis eccle abbas successorib suis.
Notu sit omnibus ta futuris qua presentibus. qd anno ordinationis nre VIIIuo.
quida Walterus nomine. portione possessionis & decimationis qua in eccla de
Fexale habebat. in manus nras reddidit. Qua nos comuni consilio frum
& laicor nror hereditario iure possidenda. frib' eccle beati Martini in
Leodio concessimus. eo pacto. ut singulis annis duos denarios. pro respe
ctu eiusde possessionis nobis persoluant.
Actum est hoc anno dominice Incarna
tionis. M. C. XXX VIIIuo Indictione. I.
Regnante domino CUONRADO
scdo Romanorum Rege. Alberone
scdo in Leodio presule. Testes de fribus
sunt. Warnerus decanus. Ebroin'.
Robertus. Cuono. cu omi eiusde eccle
conuentu. De laicis uero. Anselmus
Stabulensis uillicus. & Adelard' fr ei'.
Ebroinus. Hundricus. & Albricus fr ei'.
Heinric' de Valle. & Franco de Francorcamp.
Godefrid' de Benes. & Franco de Fehe.
& alii multi ecclesie filii.

Hd. A

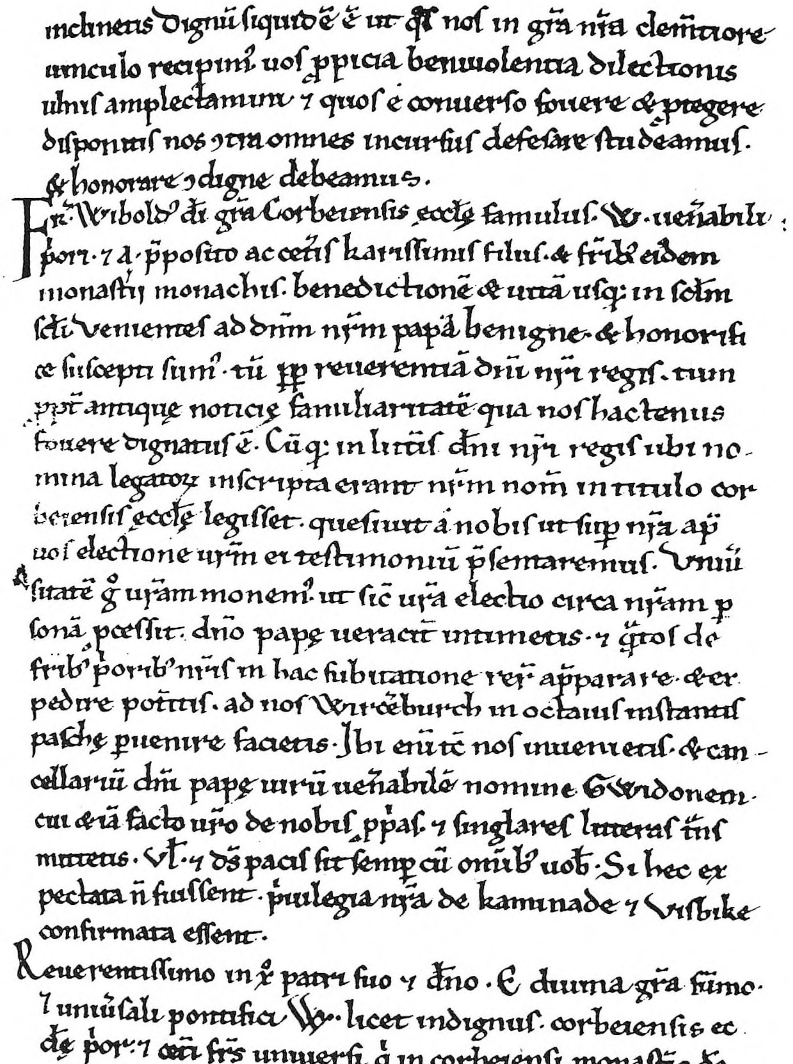

inclinetis dignū ſiquidē ē ut q̄ noſ in grā nr̄a clemētiore
uinculo recipimꝰ. uoſ ꝑpicia beniuolentia dilectionis
ulniſ amplectamur. ⁊ quoſ ē conuerſo fouere & protegere
diſponitiſ nos ꝯtra omnes incurſuſ defēſare ſtudeamuſ.
& honorare ꝯdigne debeamus.
Fr̄. Wiboldꝰ dī grā Corbeienſis eccl̄e famuluſ. W. uen̄abili
priori ⁊ A. ꝑpoſito ac cet̄iſ kariſſimiſ filiiſ. & frīb; eidem
monaſtij monachiſ. benedictionē & uitā uſq; in ſclm
ſcl̄i. Venienteſ ad dn̄m nr̄m papā benigne & honorifi
ce ſuſcepti ſumꝰ. tū ꝓp reuerentiā dn̄i nr̄i regiſ. tum
ꝓpt̄ antique noticię familiaritatē qua noſ hactenus
fouere dignatuſ ē. Cūq; in litt̄iſ dn̄i nr̄i regiſ ubi no
mina legatoꝝ inſcripta erant nr̄m nom̄ in titulo cor
beienſiſ eccl̄e legiſſet. queſiuit a nobiſ ut ſup nr̄a ap̄
uoſ electione ur̄m ei teſtimoniū p̄ſentaremuſ. Uniū
ſitatē ḡ ur̄am monemꝰ. ut ſic ur̄a electio circa nr̄am p
ſonā ꝓceſſit. dn̄o papę ueracit̄ intimetis. ⁊ q̄roſ de
frib; priorib; ur̄iſ in hac ſubitatione reꝝ apparare & ex
pedire poteritiſ. ad noſ Wirceburch in octauiſ inſtantiſ
paſchę ꝑuenire facietis. Ibi eniū tē noſ inuenietiſ. & can
cellariū dn̄i papę uirū uen̄abilē nomine GWidonem.
cui etiā facto ur̄o de nobiſ ꝓpaſ. ⁊ ſinglareſ litteraſ t̄nſ
mittetis. Vᵗ. ⁊ dſ̄ pacis ſit ſemp cū omīb; uob. Si hec ex
pectata n̄ fuiſſent. ꝑuilegia nr̄a de kaminade ⁊ Viſbike
confirmata eſſent.
Reuerentiſſimo in x̄ patri ſuo ⁊ dn̄o. E. diuina grā ſūmo
⁊ uniūſali pontifici W. licet indignuſ. corbeienſis ec
cl̄e prior. ⁊ cet̄i frs̄ uniuerſi q̄ in corbeienſi monaſt̄io dō
militant. deuotā obedientiam ⁊ exiguaſ orationeſ ī dn̄o.
Sc̄itati ur̄e ſuggerimꝰ qd̄ poſt depoſitionē heinrici q̊ndam
abbiſ nr̄i q̄ a ue[illegible]bili legato ur̄o ſcīt magiſtro Thoma ꝓ
manifeſtiſ culpiſ ſuiſ canonice ad totiuſ monaſterij nr̄i
ſalutē qd̄ ipſe multiſ modiſ uaſtabat. deſtitutuſ ē ꝯueni
muſ in pſonā cuiuſdam fr̄iſ nr̄i heinrici q̄ officiū ~~ꝑpoſiti~~

Stiennon-Deckers,
Exposition Wibald
(1982) p. 46

7. **Lettre de Wibald aux moines de Corvey.** Avril 1147. Liège, Archives de l'Etat, ms. 341. Cat. n° 27.

7. **Brief Wibald's an die Mönche von Corvey.** April 1147. Lüttich, Staatsarchiv, Ms. 341. Kat. Nr. 27.

fol. 5r

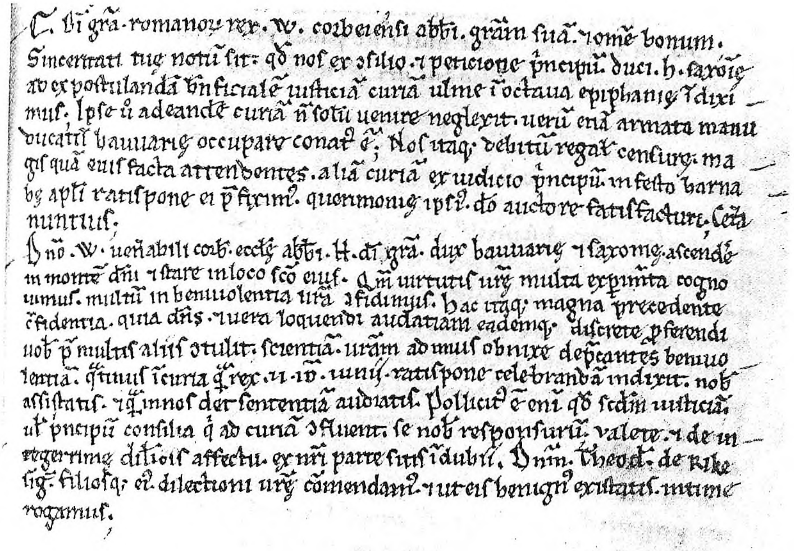

Lüttich, StA, Ms. 341

G 66

fol. 104r (= Hd. U)

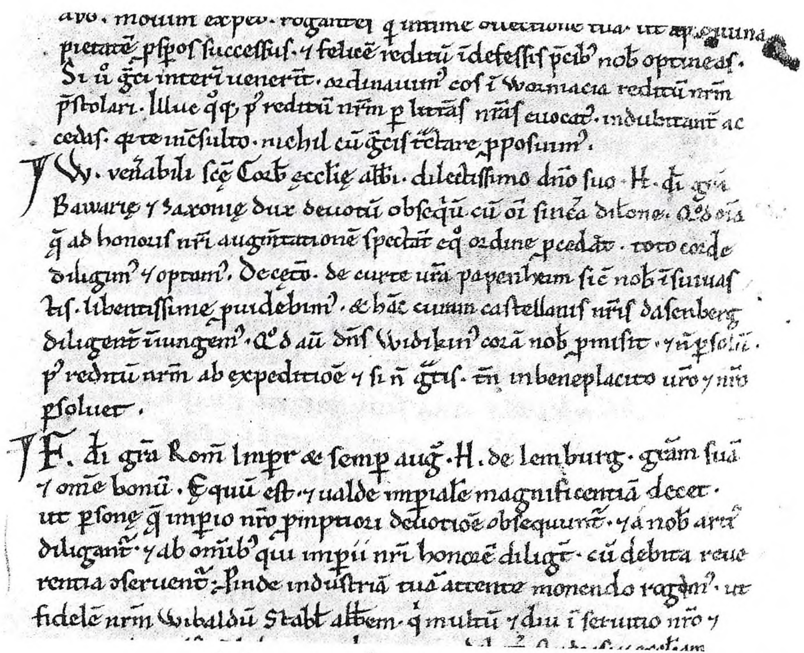

fol. 161v (= Hd. D)

G 66

Lückhardt + Niehoff, HdL. 1, S. 562

als Ratgeber und Brief- und Urkundenschreiber fungierte. 1146 wurde er zum Abt von Corvey gewählt. Er sollte die staufische Sache in Westfalen vertreten; gleichzeitig behielt er als finanziellen Rückhalt die Leitung der Abtei Stablo bei, mit päpstlicher Duldung. Nach der Wahl Barbarossas verlor er etwas an Bedeutung, wurde aber als Spezialist für ›auswärtige Angelegenheiten‹ noch herangezogen, vor allem für die Beziehungen zu Byzanz; er starb 1158 auf der Rückreise von Konstantinopel. Seine registerartig geführte Briefsammlung sollte wohl als ›Handakte‹ seiner verschiedenen Tätigkeiten am Hof und in den zwei Klöstern dienen: Sie enthält aus dem Zeitraum nach seiner Wahl zum Abt von Corvey Schriftstücke von, an und über ihn, Konrad III. und Friedrich I. Im

Wibald von Stablo, epistolae (maßgebliche Edition; eine neue Ausgabe wird von Timothy Reuter für die MGH vorbereitet). – Zatschek 1928. – Hausmann 1956. – Stephan-Kühn 1973. – Jakobi 1979 (Lit.). – Reuter 1989.

T.R.

G 67 Fabeltier-Aquamanile (Drache)

Maasgebiet (?), um 1120

Bronze, gegossen, ziseliert und graviert, vergoldet; Silbertauschierung, Niello, Kupfer (die Zunge) – Einguß-Deckel verloren, das tauschierte Silber an der Schwanz-Rückseite vollständig ausgebrochen, stellenweise an Wulstrahmung der Flügel und Palmetten-Ende des Griffs, Vergoldung geringfügig abgerieben (Kopf, Pranken), Pupillen-Einlagen verloren – H. 18,7 cm – L. 21 cm.

London, Victoria and Albert M

Luckhardt + Niehoff, Heinr. d. Löwe 1, S. 562

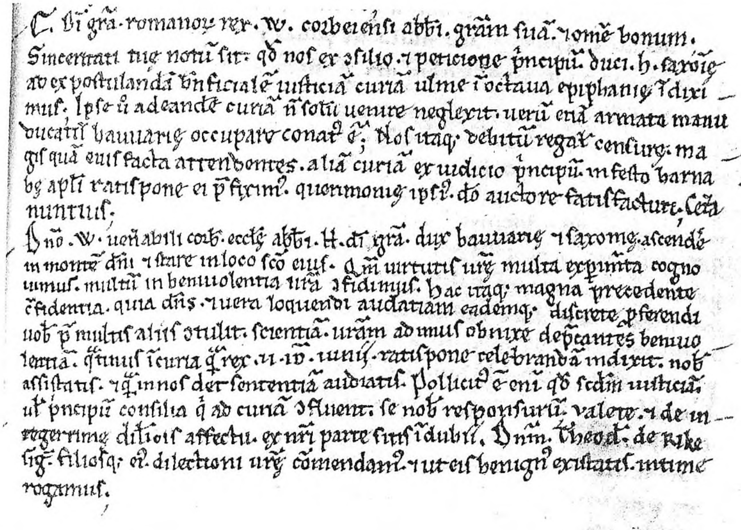

Lüttich, StA, Ms. 341 fol. 104r

G 66

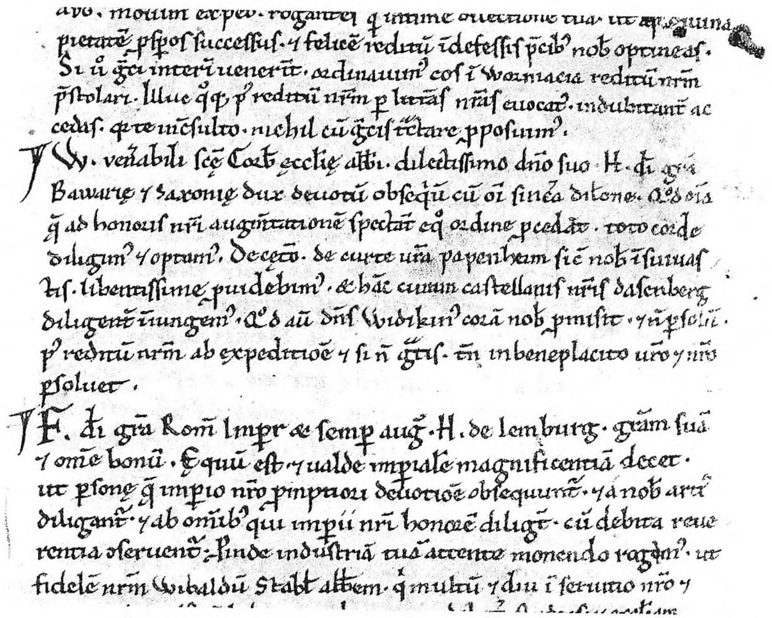

fol. 161v G 66

als Ratgeber und Brief- und Urkundenschreiber fungierte. 1146 wurde er zum Abt von Corvey gewählt. Er sollte die staufische Sache in Westfalen vertreten; gleichzeitig behielt er als finanziellen Rückhalt die Leitung der Abtei Stablo bei, mit päpstlicher Duldung. Nach der Wahl Barbarossas verlor er etwas an Bedeutung, wurde aber als Spezialist für ›auswärtige Angelegenheiten‹ noch herangezogen, vor allem für die Beziehungen zu Byzanz; er starb 1158 auf der Rückreise von Konstantinopel. Seine registerartig geführte Briefsammlung sollte wohl als ›Handakte‹ seiner verschiedenen Tätigkeiten am Hof und in den zwei Klöstern dienen: Sie enthält aus dem Zeitraum nach seiner Wahl zum Abt von Corvey Schriftstücke von, an und über ihn, Konrad III. und Friedrich I. Im ersten hier abgebildeten Brief bittet Heinrich der Löwe (Vogt des Corvey unterstellten Klosters Kemnade an der Weser) Wibald um Beistand am bevorstehenden Hoftag zu Regensburg am 11. Juli, auf dem die Ansprüche auf das bayerische Herzogtum erörtert werden sollten (letztendlich aber unerörtert blieben); gleichzeitig empfiehlt er die Kemnader Untervögte Dietrich von Ricklingen und dessen Söhne. Im zweiten Brief, aus dem Sommer des Jahres 1157, sehen wir

Wibald von Stablo, epistolae (maßgebliche Edition; eine neue Ausgabe wird von Timothy Reuter für die MGH vorbereitet). – Zatschek 1928. – Hausmann 1956. – Stephan-Kühn 1973. – Jakobi 1979 (Lit.). – Reuter 1989.

T.R.

G 67 Fabeltier-Aquamanile (Drache)

Maasgebiet (?), um 1120

Bronze, gegossen, ziseliert und graviert, vergoldet; Silbertauschierung, Niello, Kupfer (die Zunge) – Einguß-Deckel verloren, das tauschierte Silber an der Schwanz-Rückseite vollständig ausgebrochen, stellenweise an Wulstrahmung der Flügel und Palmetten-Ende des Griffs, Vergoldung geringfügig abgerieben (Kopf, Pranken), Pupillen-Einlagen verloren – H. 18,7 cm – L. 21 cm.

London, Victoria and Albert Museum, Inv. Nr. 1471–1870

Ein phantastisches geflügeltes Mischwesen, auf zwei Pranken stehend und mit dem mächtigen Oberkörper eines Raubtiers, einem freundlichen Hundekopf und der Andeutung einer Mähne, die sich als kleinteilige Zottelreihe den Rücken entlang zieht. Der Schwanz ist aufgestellt und dient als Einguß, abzweigende Voluten und eine bis zum Kopf reichende Palmette bilden den Griff; das geöffnete Maul mit der in Kupfer eingesetzten Zunge ist der

(196) Illustrissimo atque magnifico terrae orbis domino Con(rado), Dei gratia Romanorum Regi, semper triumphatori augusto, quo melior nullus, cui nullus in orbe secundus, Quidam fidelis Senatus servorum regis fidelissimus, quicquid tanto domino tantillus famulus. Certum ac firmum sit regiae maiestati me in senatu et quecumque potui ad vestram exaltationem semper assiduam operam dedisse. Et ideo vobis licet audacter tamen confidenter scribo. Utile consilium domini ne despice servi. Si licet itaque servo domino suo consilium dare, regali prudentiae consulo, ut sine mora Romam veniatis, et medium vos inter populum et papam ponentes, senatum et populum in vestram defensionem suscipiatis. Quoniam castellum sancti Angeli cum Romanis potitis capere, et ita facere, ut sine vestra iussione ac dispositione numquam de cetero apostolicus in urbe ordinetur. Sic enim fuit tempore beati Gregorii, qui sine assensu imperatoris Mauricii papa esse nequivit. Et sic usque ad tempora Gregorii septimi perduravit. Propterea id utile factum esse affirmo, ne per sacerdotes bella fiant aut homicidia in mundo. Nam non licet eis ferre gladium et calicem, sed predicare, predicationem vero bonis operibus confirmare, nequaquam bella et lites in mundo committere.

(197) Eugenius episcopus servus servorum Dei, karissimo in Christo filio C(onrado) illustri Romanorum regi salutem et apostolicam benedictionem. Cum in hoc mundo cuncta mutabilitatis ordo corrumpat, sicut nec prosperis elevari, ita nec frangi adversis confidentes de divina miseratione debemus, quia Deus et hominum mediator admiranda dispensatione consuevit omnem filium quem recipit adversantibus flagellare, ut dum ipsum per amorem ad eterna premia vocat, presens mundus eum sua nimium per tribulationes quas ingerit a se ipso repellat, tantoque facilius ab huius seculi amore recedat, quanto magis impellitur dum vocatur. Quod in Israelitico populo Moyse vocante et Pharaone signatur. Moyses namque tunc ad vocandum missus est, cum Pharao duris eum operibus urgebat, quatinus alter vocando proficeret, alter impelleret seviendo, ut plebs in servitio terreni fixa et provocata bonis et impulsa molestiis moveretur. Hoc itaque rationis debito incitati discretionem tuam commonemus et exhortamur in domino, quatinus tribulationes que tibi et exercitui tuo omnipotens Deus irrogavit patienter supportans, in eo spem tuam constituas, qui quem vult premittit affligi et confidentes in se misericorditer liberare consuevit. Sicut enim patientiam et humilitatem in adversis perfecte tenueris, per desertum huius vite sub protectione columpne nubis et ignis, id est patientie solatio et karitatis ardore intrepidus perduceris. Quia igitur personam tuam in domino caritate diligimus et de te valde confidimus, si post tuum reditum sine dilatione de his que ad honorem sancte ecclesie et regni spectare noscuntur tecum mutuis potuissemus tractare colloquiis, nobis utique gratum fuisset. Verum quia id nobis temporis qualitas denegavit, et de tua sumus salute solliciti, quosdam de fratribus nostris, postquam te ad Lombardie partes auctore domino incolumem pervenisse accepimus, scilicet venerabiles fratres nostros H. Bremensem archiepiscopum et A. Havelbergensem episcopum [illegible] ad tuam serenitatem duximus destinandos, ut affectum et benivolentiam quam circa te gerimus tibi exponerent, et quod de te audire cupimus ipsorum relatione nosceremus. Quibus dedimus in mandatis, ut tibi tamquam karissimo filio nostro et catholico principi atque speciali sancte Romane ecclesie defensori ipsius ecclesie statum et nostrum exponerent. Qui siquidem in Tuscia progressi, ex quo te ad Teutonicas partes pervenisse noverunt, longitudine vie et difficultate itineris et estatis intemperiem metuentes ad nostram presentiam redierunt. Cum itaque tuum et consolationem filii tui H(einrici) iunioris regis, quem post discessum tuum paterno affectu dileximus et in prosperam actionem eius prosperari in domino optamus, cognoscere cupimus, cum fratres nostri per estatis fervorem laborem tanti itineris perficere non valerent, per fidelem nostrum F. latorem presentium et apostolica scripta tuam excellentiam visitantes, nobilitatem tuam monemus et exhortamur in domino, quatinus ea que circa te et ipsum geruntur et statum regni prospere succedere nobis studeas intimare. Et hoc tempore devotionem quam erga matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam geris ostendas, ut nostro respondere affectui congrue videaris, et beati Petri apostolorum principis intercessionibus, cui te totum debes exponere, et orationis nostri largiore debeas gratiam promereri. Data Tusculani viii kal. Iulii.

Lit H d StA, Cod. Wibaldi

(198) Dilectissimo in Christo patri suo Eug(enio) sancte Romane ecclesie summo pontifici C(onradus) Dei gratia Romanorum rex et semper augustus filialem … dilectionem et debitam in Christo reverentiam. Fidelis noster vestre sanctitatis filius Ratisponensis episcopus, licet in rebus regni nostri plurimum nobis oportunus esset et commodus, detinere tamen nequaquam potuit, quin ob fidei ardorem et solvendi voti desiderium sub signo crucifixi Hierosolimam tenderet. Quem ad vestre celsitudinis presentiam venientem pro nostre dilectionis intuitu paterna benignitate suscipietis, et adiuvari in his que sua necessitas poposcerit tam per manum vestre protectionis quam per fidelium vestrorum suffragia, vestraque benedictione roboratum hilarem ad sui propositi complementum dimittetis. Impleverunt enim amaritudine animam illius verba suggestionis quibus vestre sinceritati suspectus effectus est. De quo nos ei veraciter testimonium perhibemus, quod ipse Christianum exercitum nec vendidit nec prodidit nec sacrosancte matris nostre Romane ecclesie dignitatem in aliquo imminuerit.

(199) C(onradus) Dei gratia Romanorum imperator et semper augustus dilectissimo in Christo fratri suo E(manueli) imperatori Grecorum potentissimo indissolubilem sine fine dilectionis affectum. Fidelis noster episcopus Ratisponensis tue nobilitati plurimum affinis, licet in rebus imperii nostri plurimum nobis oportunus esset et commodus, detinere tamen nequaquam potuit, quin ob fidei ardorem et exsolvendi voti desiderium sub signo crucifixi Hierosolimam tenderet. Quem ad tue celsitudinis presentiam venientem pro nostre dilectionis intuitu solita liberalitate suscipies, et adiuvari in his que sua necessitas poposcit tam per manum tue protectionis quam per principum tuorum suffragia, hilarem ad sui propositi effectum dimittes.

↑

← Schreiber D

(196) Illustrissimo atq; magnifico t̄rar̄ orbis dn̄o. Con. dī grā Rom̄ Regi sēp triumphatori aug9. q̄ melior null9. cui null9 ī orbe scd̄s. Q̄dā fidelis Senat9 servor̄ regis fidelissim9. q̄cq̄d tanto dn̄o tantill9 famul9. Certū ac firmū sit regie maiestati. me ī senatu ⁊ q̄cūq; potui ad ur̄ā exaltatione ipi9. assiduā opam dedisse. ⁊ ideo uob licet audact̄. tam̄ ꝯfident̄ scribo. Utile ꝯsiliū dn̄e ne despice servi. Si licet itaq; servo dn̄o suo ꝯsiliū dare. regali prudentie ꝯsulo. ut sine mora Romā ueniatis. ⁊ mediū uos int̄ pplm ⁊ papā ponentes. senatū ⁊ pplm ī urā defensione. suscipiatis. qui castellū sc̄i Angli cū Romanis potitis cape. ⁊ ita face. ut sn̄ urā iussione ac dispositione nunq̄m de cet̄o aplicus ī urbe ordinet̄. Sic eni fuit tp̄e beati Gregorii. q̄ sn̄ assensu īpatoris Mauricij. papa ēē nequit. ⁊ sic usq; ad tp̄e Gregorij septimi pdurauit. Q̄pt̄ id utile factū ēē affirmo. ne p sacdotes bella fiant aut homicidia in mundo. Nā n̄ licet eis ferre gladiū ⁊ calicē. s; p̄dicare. p̄dicatione u̇o bonis opib; ꝯfirmare. neq̄q̄ bella ⁊ lites ī mundo ꝯmittere.

(197) Eug̃ eps̄ servus servor̄ dī. karmō in xp̄o filio. C. illust̄ Rom̄ regi. Sal. ⁊ ap̄l. b. Cū ī h mundo cuncta mutabilitatis ordo corrūpat. sic nec p̄speris eleuari. ita nec frangi aduersis ꝯfidentes de diuina miseratione debem9. q̄a dī ⁊ hoīum mediator admiranda dispensatione ꝯsueuit omnē filiū quē recipit aduersitatib flagellare. ut dū ipsum p amorē ad et̄na p̄mia uocat. p̄sens mund9 cum sua nimiū p tribulationes q̄s ingerit a se ipso repellat. tantoq; facili9 ab h9 sc̄li amore recedat. q̄nto magis impellit dū uocat̄. Qd ī isrltico pplo moyse uocante ⁊ Pharaone signat̄. Moyses naq; ē ad uocandū missus ē cū Pharao duris eū opib; pgrauabat. q̄tin9 alt̄ uocando pt̄hiet. alt̄ impellet seuiendo. ut plebs ī servitio tp̄it̄ fixa ut puocata bonis ut impulsa molestiis moueret̄. Hoc itaq; rōnis debito ītuitu. discretione tuā cōmonem9 ⁊ exhortam in dn̄o. q̄tin9 tribulationes q̄s tibi ⁊ exercitui tuo omp̄s ds̄ irrogauit. patient̄ supportes ⁊ ī eo spē tuā ꝯstituas. q̄ quē uult pmittit affligi. ⁊ ꝯfidentes ī se misedit lib̄auite sub protectione columpne nubis ⁊ ignis idē patientie solatio ⁊ karitatis ardore tepidos pducens. Q̄a g̃ p̃sonā tuā ūa ī dn̄o caritate diligim9 ⁊ de te ualde ꝯfidim9. si pt̄ tuū reditū sn̄ dilatione de his q̄ ad honorē sc̄e ecclie ⁊ regni spectantia noscunt̄ tecū mutuis potuissem9 t̄ctare colloq̄is. nob utiq; g̃tu fuisset. Verū q: id nob tp̄is q̄litas denegauit. ⁊ d̄ tua sum9 salute solliciti. q̄sdā de fr̄ib; n̄ris pq̄ te ad lombardie partes auctore dn̄o incolumē puenisse accepim9. sic uenerabiles frēs nr̄os. dr. Bremn̄se archiepm. ⁊ A. hauelebergn̄ epm ī sic... duxim9 ad tuā serenitatē destinandos. ut affectū ⁊ beniuolentiā q̄ erga te gerim9. tibi exponerent. ⁊ q̄d de te audire cupim9. ipsor̄ relatione nosceremus. Q̄b; dedim9 ī mandatis. ut tibi tanq̄ karmō filio nr̄o ⁊ catholico p̄ncipi. atq; speciali sc̄e Rom̄ ecclie defensori ipsi9 ecclie statū ⁊ nr̄m exponerent. Q̄r siquidē nu ī Tuscia p̄ fr̄m. ex q̄o te ad Teutonicas partes p̄transisse nouerit. longitudine ui ⁊ difficultate itineris p̄ estatis intēpiem metuentes. ad nr̄am p̄sentiā redierunt. Cet̄m q̄a statū tuū ⁊ dilecti filii tui Hen. iunioris regis. quē pt̄ discessū tuū paterno affectu dileximus. ⁊ ip̄s̄ actiones ei9 p̄sperari ī dn̄o optam9. cognoscere cupim9. cū fr̄is nr̄i p̄ estatis feruorē laborē tanti itineris pficē n̄ ualent. p fidele nuntiū t. latorē p̄sentiū. ⁊ aplica scripta tuā excellentiā uisitantes. nobilitatē tuā monem9 ⁊ exhortam ī dn̄o. q̄tin9 ea q̄ circa te ⁊ ip̄m gerunt̄ ⁊ statū regni p̄ eundē t. nob studeas intimare. ⁊ hoc tp̄e deuotionē q̄ erga matrē tuā sc̄am Rom̄ ecclām geris ostendas. ut nr̄o respondē affectui ꝯgrue uidaris. ⁊ beati Pet̄ aplor̄ p̄ncipis intcessionib; cui te totū debes expone. ⁊ amoris nr̄i largiorē debeas grām p̄mereri. Data Tusculani. viii. kł Iulii.

(198) Dilectissimo in xp̄o pat̄ suo. Eug̃ sc̄e Rom̄ ecclie sūmo pontifici. C. dī grā Romanor̄ rex ⁊ semp aug̃. filiale p . . . dilectionē. ⁊ debitā in xp̄o reūentiā. Fidelis nr̄ ur̄e scītatis fili9 Ratisponensis eps̄. lic; ī reb9 regni nr̄i plimū nob oportun9 ēēt ⁊ cōmod9. detineri tn̄ neq̄q̄ potuit. qn ob fidi ardorē ⁊ soluendi uoti desidiū. sub signo crucifixi hierosolimā tendet. Quē ad ur̄e celsitudinis p̄sentiā uenientē. p nr̄e dilectionis ītuitu paterna benignitate suscipietis. ⁊ aduitū ī his q̄ sua necessitas poposcerit. tā p manū ur̄e protectionē. q̄ p fideliū urōr̄ suffragia. uiāq; bn̄dictione roboratū. hilarē ad sui p̄positi coplementū dimitteretis. Impleuit eni amaritudine aīam illi9 ubū sup q̄o ur̄e sinceritati suspect9 effect9 ē. De q̄ nos ei uacit testimoniū phibem9. q̄d ipse xianū ecretū nec uendidit. nec pdidit. nec sacrosc̄e matris nr̄e Rom̄ ecclie dignitatē ī aliq̄o imminuerit.

(199) C. dī grā Rom̄ īmpr̄ ⁊ sēp aug̃. Dilectissimo ī xp̄o frī. suo. E. Imperatori Grecor̄ potentissimo. Indissolubile fine dilecti affectū. Fidelis nr̄ eps̄ Ratisponensis. tue nobilitati plimū affinis. lic; ī reb9 imperii nr̄i plīm nob oportun9 ēēt ⁊ cōmod9. detineri tn̄ neq̄q̄ potuit. qn ob fidi ardorē. ⁊ exsoluendi uoti desidiū. sub signo crucifixi hierosolimā tendet. Quē ad tue celsitudinis p̄sentiā uenientē. p nr̄e dilectionis ītuitu. solita liberalitate suscipies. ⁊ aduitū ī his q̄ sua necessitas poposcit. tā p manū tue protectionē q̄ p p̄ncipū tuor̄ suffragia. hilarē ad sui p̄positi effectū dimittes.

Lüttich StA, Cod. Wibald

defensare ubicumq; se oportunitas offerret ñ negligerem⁹. Que piissima religiosi genitoris nr̄i monita. ñ surda aure. nec pigra cordis intentione suscipientes. ad effectū ei p̄ducē sollicita deuotione curauim⁹. Sic de c̄eto intenti. ut crescente in nob p̄ diuinā indulgentiā etate & sapiā. cuncta in meli⁹ augere & cōplere studeamus. Morē regni nob adeo collati uram prudentiā ignorare ñ credim⁹. in eo uidelicet. q̊d Moguntī archiep̄c ex antiq̊ sue ecc̄lie & dignitatis p̄uilegio. sub absentia p̄ncipis custos regni & p̄curator ē dinoscit̄. q̊ p̄scoꝝ instituta regū. gl̄osus genitor nr̄. ut in ceťis secut⁹. nr̄am etatē. & regni gubnationē. reuēndo pat̄ nr̄o. Heinrico Moguntino archiep̄o. om̄iū p̄ncipū fauente conniuentia. magna cū attentione cōmisit. Quantū ů eidē uen̄abilis archiep̄i absentia. toti regno & p̄sone nr̄e incōmoda sit. optime nouit intelligentia ur̄a. cui mores gallie belgice q̊ nr̄is sceptris ex maiori parte subdita ē. & toti⁹ Germanie. ignoti ñ sē. Iā factū ē. ut t̄pe sinodi ur̄e q̊ in Remīsi ciuitate diuina fauente clem̄tia ad toti⁹ sc̄e ecc̄lie incrementū celebrastis. ad ur̄e sc̄itatis p̄sentiā uenire idē archiep̄c ñ posset. qm̄ alteri⁹ regni fines tūc ingredi ñ potuit. & mag̃ res. q̊ q̊nto sī p̄ dī misericordiam maiores. tanto ñ adimplendum difficiliores. relinquere nobis cū c̄silio multoꝝ p̄ncipū renitentib⁹ salua fide & honestate sua ñ ualuit. Verū qm̄ freq̊nti uocatione ura commonitus. ad ur̄e celsitudinis p̄sentiā uenire festinabat. nos in p̄xima Natiuit̄ beate Marie. curiā dō auctore in oppido Frankenevort celebrauim⁹. & egregia p̄ncipū nr̄oꝝ freq̊ntia. tā de ipsi⁹ archiep̄i absentia q̊m de securo ad uos transitu. sub p̄lixa deliberationis mora tractauim⁹. Cū itaq; ad ur̄e sublimitatis p̄sentiā cont̄ nr̄am & toti⁹ regni utilitate in p̄sentiaꝝ p̄ficiscente. filiali & affectuosa cōmendatione p̄sequim̄. orantes intime p̄ssimā & in bonis expertā nobis paternitatē ur̄am. q̊tin⁹ eū benigne suscipiatis. & honeste p̄pter nos tractetis. nr̄e intuitu habitū. ad nos cū gaudio ipsū ur̄e benedictionis grā cōmunitū. in breui remittatis.

(92) Dn̄o. W. om̄i uen̄atione dignissimo. sc̄e Corb ecc̄lie abbi. W. p̄posit⁹. A. decan⁹. reliquiq; sc̄i Liborii pusill⁹ grex. orationis & seruitutis sue fidelē exhibitionē. Q̊a p⁹ dnm̄ nr̄m ep̄m in ep̄atu nr̄o p̄mū uos diuina p̄mouit ordinatio. idcirco in angustiis nr̄is ad uos confugim⁹ potissimū. sp̄antes aurā prudentia nr̄is malis adhiberi medelā & c̄siliū. Dn̄s Folcuinus q̊ uis hospes paupib; nr̄is colonis freq̊nt̄ incubat. pecuniaq; ab ipsis assidue. s; m̊ insolentiū extorquens. tan-

tū eos attenuauit. ut ñ m̊ debita sua nequeant p̄soluere. s; & ma- lt̄ ubiuis gentiū mendicare. q̊ tantis p̄ssuris deinceps subiacē. Ego q̊; W. p̄posit⁹. cū sim p̄ter p̄positam satis ecc̄lie auct⁹ bn̄ficiis. de meo annuos p̄bendo supplendo defect⁹ pl⁹ q̊ reb; m̄sib; adeo reb; sū imminut⁹. ut nec frīb; am⁹ seruire. nec p̄p̄is ualeā necessitatib⁹ subuenire. Vn̄ cū p̄mū uido faciē dn̄i mei ep̄i. tā honore q̊ noīe p̄positi cupio carere- ꝯcui. Nā q̊ntū ego inopie paupm̄ parcendo indulgeo. tantū p̄fat⁹ dn̄s. F. diuisis exactioib; instat atterendo. Vnanimi g̊ affectu pietati ur̄e sc̄e pat̄ ualido clamore supplicam⁹. q̊tin⁹ dn̄m nr̄m ep̄m c̄ueniatis. & sic scitis. & de uob c̄fidim⁹ ꝯmoneatis. ut ecc̄lie sue in extremo laboranti. subueniat. ne & nos necessario sine q̊ militare neq̊mus. p̄uenti subsidio. & dom⁹ dī deficientib; ut dispsis ministris. diuino careat seruitio.

Reuendis in x̊ patrib; & dn̄is suis. W. uen̄abili Patherbrunensis ecc̄lie maiori p̄posito. & ceťis eidē eiusdē ecc̄lie canonicis. fr̄. W. dī grā id q̊d ē: in ecc̄lia Corb. magni c̄silii angl̄m. Litťas uniuersitatis ur̄e accepim⁹. plenas amaritudinis. plenas sollicite mesticie. plenas g̊uis querele. ex eo uidt. q̊d sic sc̄psistis. familia ecc̄lie ur̄e indebitis exactioib; affligit̄. & tā ad dm̄ q̊ ad uos clamare c̄pellit̄. q̊tin⁹ eis auxiliatore & protectore puideatis. Magna utiq; calamitas. intolerabilis miseria. carere in obsequiis diuinis necessario & c̄stituto stipendio. & tacite pati. ut familia ecc̄lie opprimat̄. S; ur̄a c̄stantia diligenti c̄sid̄atioē p̄caueat. ne in illud p̄phetice exprobrationis elogiū incidatis. q̊ dicit̄. canes muti ñ ualentes latrare. Itē. ñ ascendistis ex aduso. nec opposuistis murū p̄ domo isrl̄. nec stetistis in p̄lio in die dn̄i. Et nos q̊dē filiali & fr̄no affectu ur̄is angustiis c̄patientes. omē incōmodū ur̄m dn̄o & pat̄ nr̄o ep̄o suggessim⁹. supplicantes & hortantes eū. ut qm̄ diuina largitas multa in eo p̄ciosa munia ꝯtulit. q̊ ad defensionē & decorē dom⁹ dī possunt p̄ficē. tota animi intentione ad repellendā hāc iniuriā. & p̄tegendā ecc̄liam suā assurgeret. ñ defuturo ei nr̄e paruitatis c̄silio & auxilio. Vob q̊; & toti sc̄e matri nr̄e Patherbrunensi ecc̄lie nr̄am facultatē q̊ntulacumq; ē ingenii & rei. fidelit̄ & deuote offerim⁹. in hac t̄bulatioē & in oī q̊ uos uexare t̄ptauit. nob cū participanda. Ceťm pat̄ & dn̄s nr̄ ep̄c ad suggestionē nr̄am benigne & clemt̄ respōdit. & plurimū ur̄is calamitatib; ex animo c̄doluit. p̄mittens se totū & res suas p̄ ur̄a liberatioē & paupm̄ ur̄oꝝ si op⁹ fuerit positurū. & ex ur̄o potissimū ꝯsilio rē omnem tractaturū eē.

(93)

Cod. Wibaldi, Schreiber D

36

inspirante ꝑdictū ē ꝯsilio nostri eū cōmunicare placuit. Et uos quidē sic eū
urā celsitudine ēdixim⁹. solliciti fuim⁹ ne aliqs ꝑ̄ iussionē urām mod
fieret. usq; adeo. ut cū de facienda electione fuldensi. ꝑceptū urm̄.
vi. id apł. Remis datū sit. dn̄s nr̄ iunior rex litt̄as in castro Nurenberch
qđ ē in bawaria. xvii. kł mai. accepit. Inq̄b; q̄ sollicite. q̄ instant
eū ꝑmunierim⁹. ac ꝑmonuerim⁹. in exēplo litt̄aꝝ sibi missaꝝ. ad urē
discretioni transcriptū direxim⁹. animaduertere poteritis. Dulcissime pat. nem
nē ap̄ urām censurā accusare uolum⁹. nec urām mansuetudinē [illegible]
cundiā ꝓuocare. sed tam̄ uidetur q̄ tunc uir̄ [illegible] suggerim⁹. q̄d hi a q̄b; p
et rex regi debuit. huic causę obsistere. summope laborantes ut aliq̄d in
fuldensi eccłia fieret. qđ urām auctoritatē aliquatenus offenderet. Nos aut̄
longe positi eram⁹. ꝑ quosdā ꝑsentes. pluribus ꝯminationib; nr̄is [illegible]
uolebant. Petitionib; nr̄is q̄ sibi annuere [illegible] autē urām [illegible]
modate. ut sub umbra alaꝝ urāꝝ securi [illegible] magnitudini
deuoti et ubius seruire ualeam. Precupata sanitate urā. do grās re
ferim⁹. orantes ut ipse ad regimē eccłię [illegible]
[illegible]

Schreiben bis D

(110)

Reuerendo patri suo & dn̄o. Guidoni. scē Rom̄ eccłę card. diacono.
ap̄lice sedis cancell. fr. W. di grā id q̄d ē in eccła catholica. seipsū.
Non abre hanc possessionē urē sublimitati offerim⁹. quā ita memoriter
et affectuose tenetis. ut licet uos orbis terraꝝ cura sollicitet. & responsa
eccłę catholice detineant. n̄ tam̄ exiguitatis nr̄ę sitis inmemores. Qđ
breue ep̄łe ad ep̄m anselmū a nob missę. satis patefecerūt. in q̄b; subscripta
salutationē ad nr̄ām ꝑsonā. pię recordationis affectu subiunxistis. Acce
pim⁹ litt̄as urās. quas nob ꝑ puerū nr̄m ludouicū transmisistis. plu
rimū ex eis gauisi. qđ dn̄s pp̄ & uos. nob tanquā fideli seruo suo. ali
qđ imponere uoluistis. in quo studiū ac deuotio nr̄a circa romanę eccłę
obsequiū appareat. Causā bremsis electi. quē eidē eccłę plurimū posse
ꝓficere n̄ diffidim⁹. urę clementię supplicit̄ cōmendamus. Lator ꝑsentiū
n̄ ꝑpositus Harthuic⁹. uir prudens & litteratus. & inter suā sublimitatē
nr̄ę paruitati a longo tēpore not⁹ & dilect⁹ ē. quē dignū credim⁹. ut ei
grām urām cū beniuolentia exhibeatis. & in suis petitionib⁹ eū misericordit̄
exaudiatis.

Schreiben B

Lüttich SA, Cod. Wibaldi

35

(111)

R[illegible] rationem uillicationis nr̄ę. q̄m urā celsitudo nr̄ę paruitati
cōmisit. ꝯp̄ huius statute. ne mente urām q̄m omniū mundi ecclāꝝ
cura sollicitat. ꝑlixa relatio diuti⁹ detineat. Postq̄m discretio urā uestro
cum sui iudicio Roggeriū fuld monastiū electū. ab eidē eccłię rege
[illegible] nunc ob canonicā notā remouit. frib; ꝑfati cenobii ꝑ dignationis
urę apices ꝑcipiendo mandastis. ne ꝑsonā de sua ꝯgregatione elige
rent. s; ad uisitandā eccłiam suā. reuerendos frēs nr̄os. Ebracensē.
Breruacens. Heresfeld. abbes. & nos ipsos oīum minimos. ad se ꝯ
uocarent. q̄ꝝ mediante ꝯsilio. talē dō auctore ꝑsonā de alieno
claustro studeant elige. ꝑ quā ruina fuld monast. tā in religione q̄ in
possessionib; possit dn̄o adiuuante fulciri. Missis & ꝑdictis. iiii.or
ꝑsonis iussionis urę litt̄is. q̄tin⁹ auctoritate urā ad fuld monast
accederent. & iuxta ꝑceptū urm̄ formā in electione facienda ꝯsiliū ꝑsta
rent. Q̄s litt̄as nos tertia die p⁹ fest Nat beatę Marię ꝑmo accepi
m⁹. Sed fuld. uero retinendo electo suo quē duob; dec̄tas cano
[illegible] rōe subiectis notau[illegible]. ad urām clementiā remiserant. s; eū
per uerā [illegible]. Redeuntes g̊ legati eoꝝ absq; mandatis & ꝑ litt̄as
urās. nr̄ām paruitatē adierūt. rogantes ut electioē eoꝝ q̄. xiii. kł Nov.
[illegible] disponebat [illegible]. Nos ū [illegible] innumerati [illegible] statū
causę [illegible] nullus de nouo aut̄ [illegible] celsitudine nob mandasse ꝯue
nire q̄dē dubitauim⁹. q̄m frequēs rumor [illegible] uenit. fore
legatū urm̄. q fuld monast ꝑsonā ipm ordinaret. Direxim⁹ tam̄
eis ꝑ ii. frs. litt̄as nr̄ās. quaꝝ exēplū urę censurę cū ꝑsentib;
mittere curauim⁹. Venit paruo tpe interiecto. uenit ad nos camerari⁹ fuld.
cū alio quodā frē. & cū litt̄is conuent⁹ sui. ita ad nos q̄ ad nr̄m [illegible]
tii. ꝯtinuis obtinentiā nōis urī. fuldā absq; dilatiois impedimento
ueniremus. [illegible] ibi [illegible] abbatib; & electioē ad mandatū urm̄
celebranda. si ꝑ absentiā nr̄ām n̄ impediret. Allegabat [illegible] de
[illegible] monasterii sui. in reb; [illegible] necessariis. qm̄ q̄dē oīa diripie
bant. q ꝑ egrediunt urām. Diu multūq; dubitantes timuimus.
ne [illegible] agendo. ut cessando urām paternitatē offenderem⁹. S; tan
dē [illegible] ꝯsilio religiosoꝝ q̄s uenientes audierim⁹ ꝑpantes. fuldā cū herse
feldensi abbe. non. Nov. puenim⁹. S; cū Ebracens. & Breruacē.
abbes n̄ uenissent. alt̄ oīa mandatū urm̄ suꝑ hoc ut ipso p̄ntim
cui fatebat n̄ acceperat. Ebracensis ū q̄ se se ap̄ urām clementiā

Schreiben D

.3.5.

Litt. d. StA

Tafel 2.

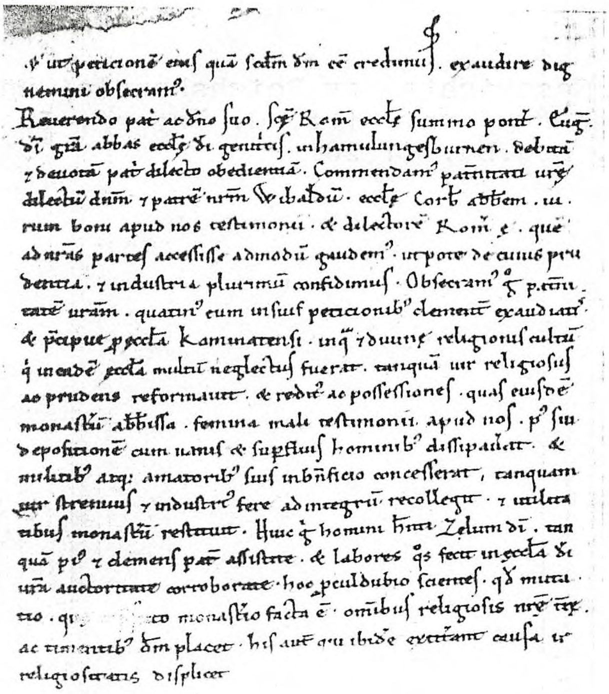

ꝑ ut peticionē eius quā scdm dm̄ ēē credimus. exaudire dig
nemini obsecram⁹.
Reuerendo patri ac dn̄o suo. scē Rom̄ eccl̄e summo pont. Eug.
dī grā abbas eccl̄e dī genitricis. in hamulungesburnen. debitā
⁊ deuotā patri dilecto obedientiā. Commendam⁹ paternitati ur̄e
dilectū dn̄m ⁊ patrē nr̄m Wibaldū. eccl̄e Corb abbem. ui
rum boni apud nos testimonii. et dilectore Rom̄ ē. quē
ad nr̄as partes accessisse admodū gaudem⁹. ut pote de cuius pru
dentia. ⁊ industria plurimū confidimus. Obsecram⁹ ꝗ̊ paterni
tatē urām. quatin⁹ eum in suis peticionib⁹ clementer exaudiat.
et precipue p̄ eccl̄a Kaminatensi. in q̃ ⁊ diuine religionis cultū
q̊ in eadē eccl̄a multū neglectus fuerat. tanquā uir religiosus
ac prudens reformauit. et redit⁹ ac possessiones. quas eiusdē
monastii abbissa. femina male testimonii apud nos. p⁹ sui
depositionē cum uiuis et superfluis hominib⁹ dissipauerat. et
militib⁹ atq; amatorib⁹ suis in bn̄ficio concesserat, tanquam
uir strenuus ⁊ industri⁹ fere ad integrū recollegit. ⁊ utilita
tibus monastii restituit. Huic ꝗ̊ homini habenti Zelum dī. tan
quā pi⁹ ⁊ clemens pater assistere. et labores q̊s fecit in eccl̄a dī
ur̄a auctoritate corroborate. hoc procul dubio scientes. q̊d mutati
o. qu[illegible] eo monastio facta ē. omibus religiosis nr̄e terre.
ac timentib⁹ dm̄ placet. his aut̄ qui ibidē excitant causa ir
religiositatis displicet

a) Wibaldbriefsammlung f. 14'.

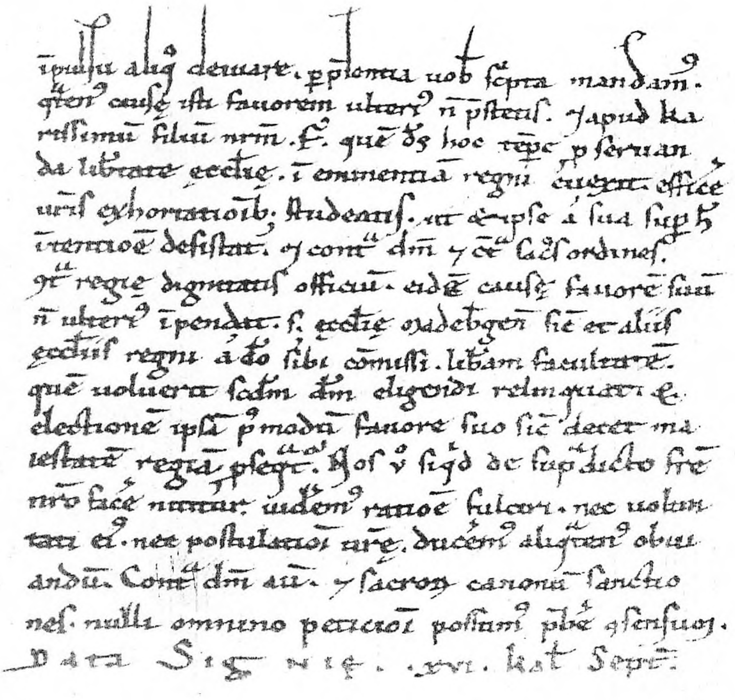

īpulsu aliq̊ deuiare. p̄ponentia uob̄ scripta mandam⁹.
q̃tin⁹ cause isti fauorem ulteri⁹ n̄ p̄steris. ⁊ apud ka
rissimū filiū nr̄m .F. quē ds̄ hoc tēpe p̄ seruan
da libertate ecclie. ī eminentia regni erexit. effice
uris exhortatioib; studeatis. ut et ipse a sua sup h
īterntioē desistat. q̄ contᵃ dm̄ ⁊ cᵃ sac̃ ordines.
contᵃ regie dignitatis officiū. eadē cause fauore suū
n̄ ulteri⁹ īpendat. s. ecclie Madebgen sic et aliis
ecclis regni a dō sibi comissi. libam facultatē.
quē uoluerint scdm dm̄ eligendi relinquat. et
electionē ipsā p̄modū fauore suo sic decet ma
iestatē regiā p̄seq̃t. Nos uº siq̊d de supᵃdicto frē
nr̄o facē nitimur. uidem⁹ ratioē fulciri. nec uolun
tati ei⁹. nec postulatioi ur̄e. ducem⁹ aliquaten⁹ obui
andū. Contᵃ dm̄ aūt ⁊ sacroꝝ canonū sanctio
nes. nulli omnino peticioi possum⁹ p̄bē assensum.
Data Signie. xvi. kal Sept.

b) Wibaldbriefsammlung f. 137.

Schreiber K des Cod. Wibaldi

H. Zatschek,

Wibald von Stablo, Studien zur Geschichte der Reichskanzlei und Reichspolitik unter den älteren Staufern, Mitt. d. Österr. Instituts f. Geschichtsforschung, 10. Erg.bd. (1928)

MÖIG Erg.bd. 10 (1928)

Tafel 2.

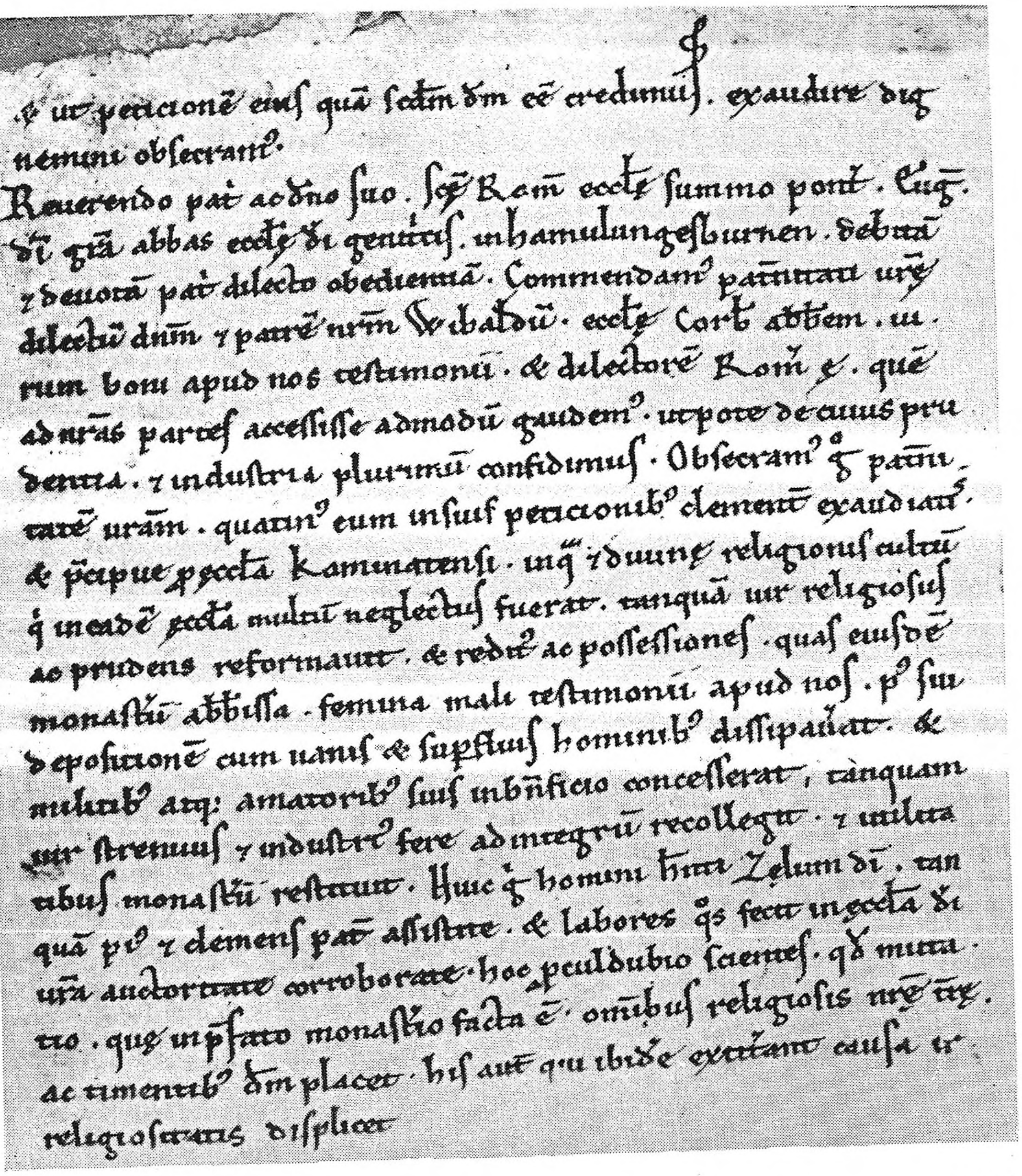

⁊ ut peticionē eius quā sc̄tam dm̄ eē credimus. exaudire dig
nemini obsecram⁹.
Reuerendo patri ac dn̄o suo. sc̄e Rom̄ eccle summo pont. Eug.
di gr̄a abbas eccle di genitricis. in hamulungesburnen. debitā
⁊ deuotā patri dilecto obedientiā. Commendam⁹ paternitati urē
dilectū dnm̄ ⁊ patrē nrm̄ Wibaldū. eccle Corb abbem. ui
rum boni apud nos testimonii. & dilectorē Rom̄ e. quē
ad nr̄as partes accessisse admodū gaudem⁹. utpote de cuius pru
dentia. ⁊ industria plurimū confidimus. Obsecram⁹ ḡ paterni
tatē urām. quatin⁹ eum in suis peticionib⁹ clementer exaudiat.
& p̄cipue p eccta Kaminatensi. in q̄ ⁊ diuine religionis cultū
q in eadē eccta multū neglectus fuerat. tanquā uir religiosus
ac prudens reformauit. & redit⁹ ac possessiones. quas eiusdē
monastii abbissa. femina mali testimonii apud nos. p⁹ sui
depositionē cum uanis & supfluis hominib⁹ dissipauerat. &
militib⁹ atq; amatorib⁹ suis in bnficio concesserat, tanquam
uir strenuus ⁊ industri⁹ fere ad integrū recollegit. ⁊ multa
tibus monastii restituit. Huic ḡ homini hñti Zelum di. tan
quā pi⁹ ⁊ clemens patr assistite. & labores q̄s fecit in eccta di
urā auctoritate corroborate. hoc pculdubio scientes. qd muta
tio. que in pfato monastio facta ē. omibus religiosis nrē trē.
ac timentib⁹ dm placet. his aut qui ibidē excitant causa ir
religiositatis displicet

a) Wibaldbriefsammlung f 14'. neu fol. 16v?

Hd B = Wibald?
– DF I 1 + Grüningen 2?

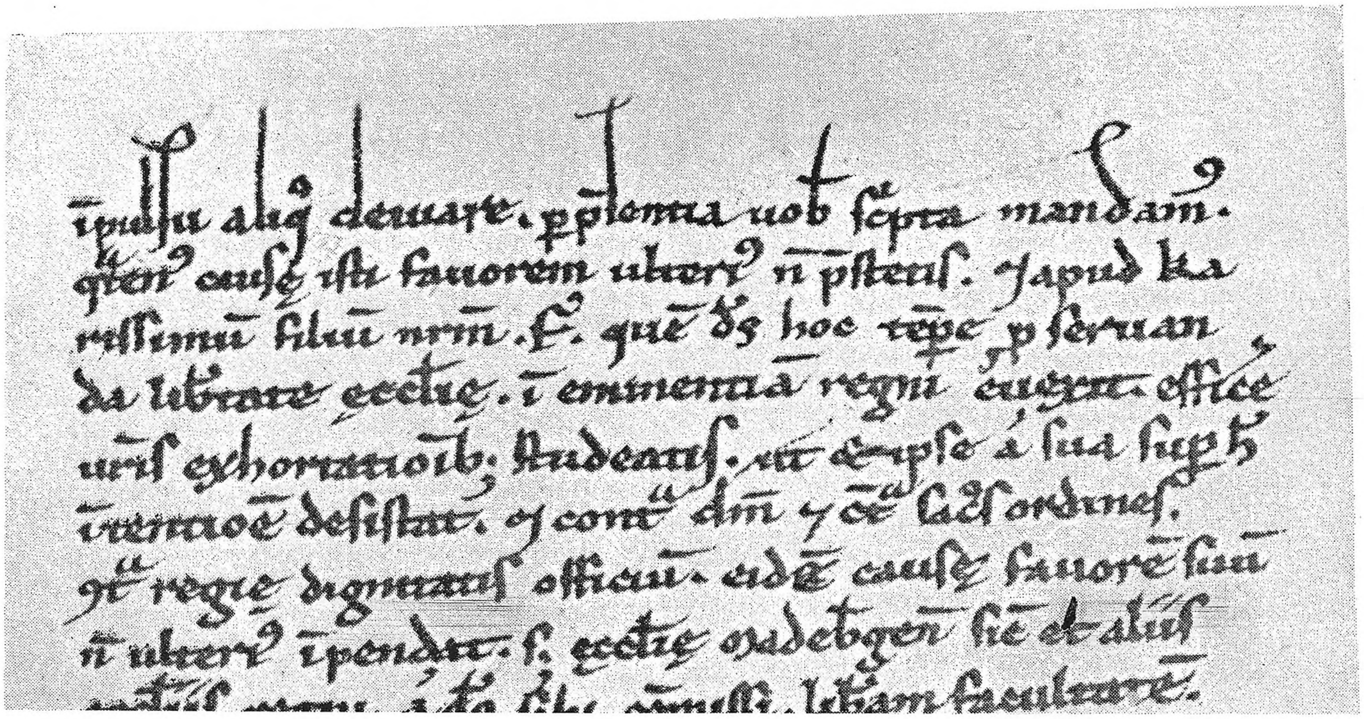

īmissu aliq̄ deuiare. pptea uob scpta mandam⁹.
q̄ten⁹ cause isti fauorem ubior⁹ n̄ p̄sterit. ⁊ apud ka
rissimū filiū nr̄m .F. quē ds hoc tēpe p seruan
da libtate ecclie. ī eminentia regni erexit. efficace
uris exhortationib⁹ studeatis. ut ⁊ ipse a sua sup h
intentioē desistat. ⁊ cont dm ⁊ cōe sacros ordines.
contra regie dignitatis officiū. eidē cause fauorē suū
n̄ ubior⁹ īpendat. S. ecclie Madebgen sic et aliis
[illegible] libam facultatē.

Tafel 2.

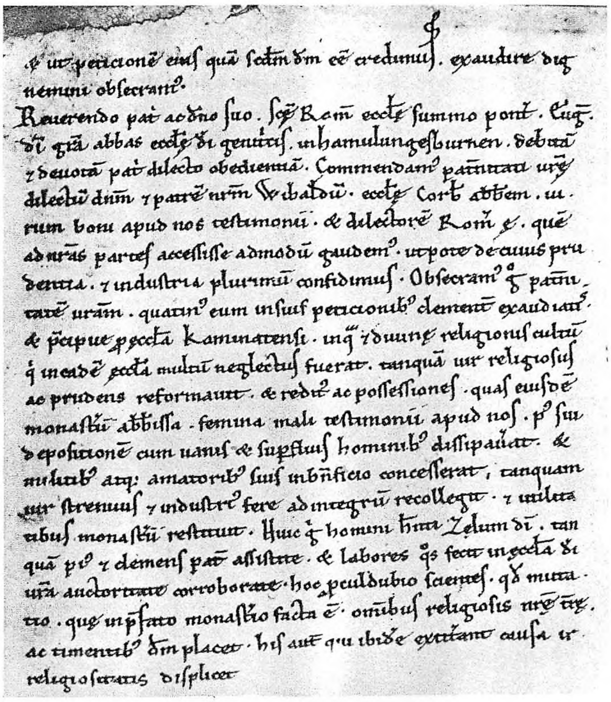

& ut peticionē eius quā sctm dm ēē credimus. exaudire dig
nemini obsecrant⁹.
Reuerendo pat̄ ac dn̄o suo. scē Rom̄ eccle summo pont. Lug.
dī grā abbas eccle dī genitris. in hamulungesburnen. debitā
7 deuotā pat̄ dilecto obedientiā. Commendam⁹ paternitati urē
dilectū dn̄m 7 patrē nr̄m Wibaldū. eccle Corb abbem. ui
rum boni apud nos testimonii. & dilectorē Rom̄ ę. quē
ad nr̄as partes accessisse admodū gaudem⁹. utpote de cuius pru
dentia. 7 industria plurimū confidimus. Obsecram⁹ ḡ pater
nitatē urām. quatin⁹ eum in suis peticionib⁹ clementē exaudiatis.
& p̄cipue p̄ eccta Kaminatensi. in q̄ 7 diuinę religionis cultū
q̄ in eadē ecctā multū neglectus fuerat. tanquā uir religiosus
ac prudens reformauit. & redit⁹ ac possessiones. quas eiusdē
monastii abbissa. femina mali testimonii apud nos. p⁹ sui
depositionē cum uanis & sup̄fluis hominib⁹ dissipauerat. &
militib⁹ atq; amatorib⁹ suis in bn̄ficio concesserat. tanquam
uir strenuus 7 industri⁹ fere ad integrū recollegit. 7 multa
rebus monastiū restituit. Huic ḡ homini hītī Zelum dī. tan
quā pi⁹ 7 clemens pat̄ assistite. & labores q̄s fecit in eccta dī
urā auctoritate corroborate. hoc p̄culdubio scientes. q̄d mutā
tio. quę in p̄fato monastio facta ē. omnibus religiosis nrę ter
tę. ac timentib⁹ dm placet. his aūt qui ibidē extitant causa ir
religiositatis displicet

a) Wibaldbriefsammlung f 14'.

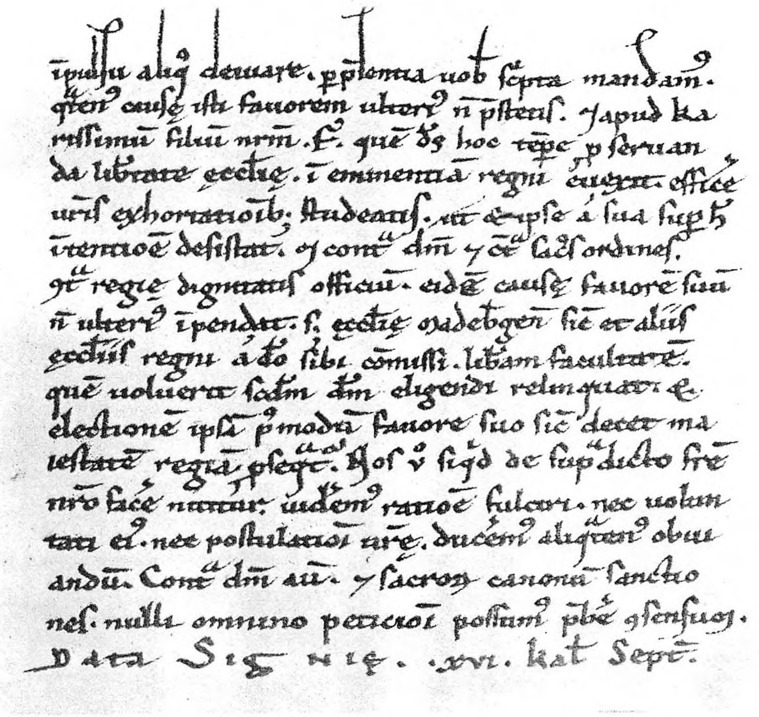

ipulsu aliq̄ deuiare. p̄ p̄lomta uob sc̄pta mandam⁹.
q̄tēn⁹ causę isti fauorem ulteri⁹ n̄ p̄stetis. 7 apud ka
rissimū filiū nr̄m .F. quē d̄s hoc tēp̄e p̄ seruan
da libtate ecctię. ī eminentia regni erexit. officē
urīs exhortatioīb; studeatis. ut & ipse á sua sup̄ h
īteñtioē desistat. 7 cont̄ dm̄ 7 cē sacros ordines.
9t regię dignitatis officiū. eidē causę fauorē suū
n̄ ulteri⁹ īpendat. s. ecctię Madebgen̄ sic̄ et aliis
ecctiis regni á d̄o sibi cōmissi. libām facultatē.
quē uoluerit sctm dm̄ eligendi relinquat. &
electionē ipsi⁹ p̄modū fauore suo sic̄ decet ma
iestatē regiā p̄seq̄t. Nos ū̃ siq̄d de sup̄dicto frē
nr̄o facē nitunt. uidem⁹ ratioē fulciri. nec uolun
tati ei⁹. nec postulatioī urę. ducēm⁹ aliq̄ten⁹ obui
andū. Cont̄ dm̄ aū. 7 sacroꝝ canonū sanctio
nes. nulli omnino peticioī possum⁹ p̄bē ḡsensū.
Data Sig nię. .xvi. kat Sept.

b) Wibaldbriefsammlung f 137.

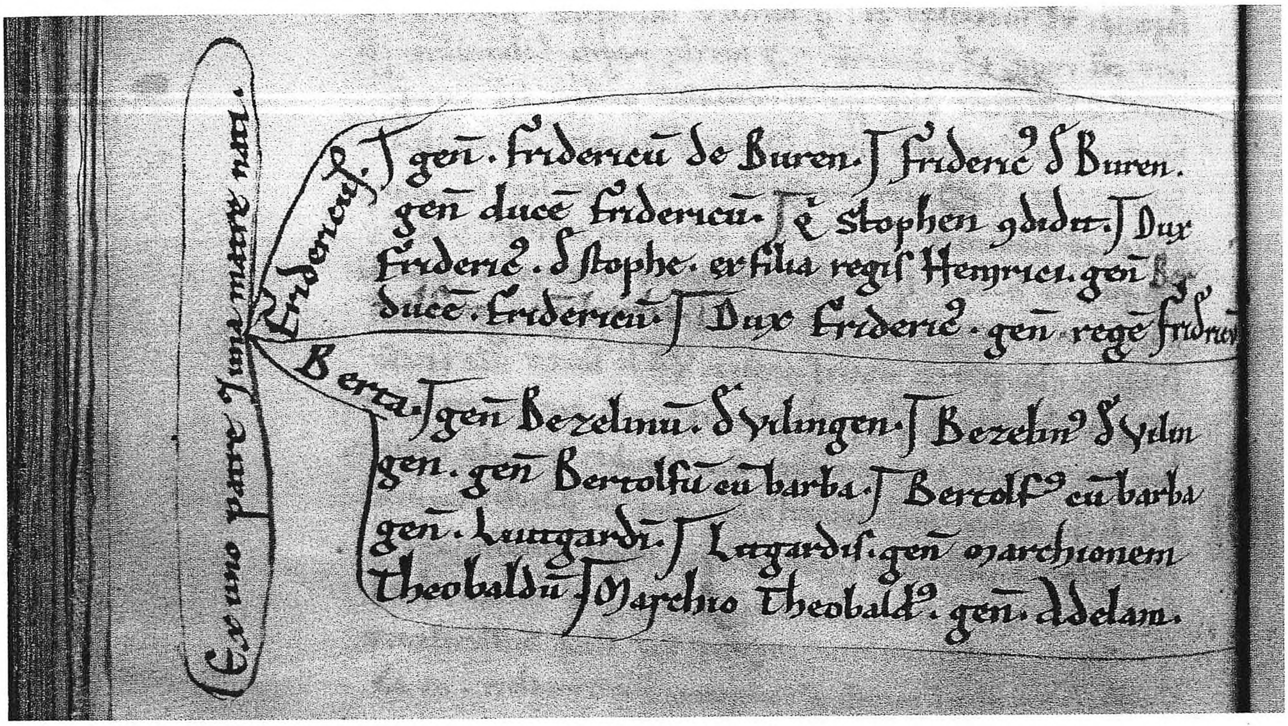

Ex uno patre et una matre nati.

Fridericus. gen̄. fridericū de Buren. fridericꝰ đ Buren.
gen̄ ducē fridericū. q̄ stophen cōdidit. Dux
fridericꝰ. đ stophē. ex filia regis Henrici. gen̄
ducē. fridericū. Dux fridericꝰ. gen̄. regē frideri

Berta. gen̄ Bezelinū. đ vilingen. Bezelinꝰ đ vilin
gen. gen̄ Bertolfū cū barba. Bertolfꝰ cū barba
gen̄. Luitgardī. Lutgardis. gen̄ marchionem
Theobaldū. Marchio Theobaldꝰ. gen̄. Adelam.

IV.13, fol. 140v (Ausschnitt) neu 141v

älterer Zählg

IV.13

Briefbuch des Abtes Wibald von Stablo und Corvey

Stablo und Corvey, Ende 1146 bis Mitte 1157
Pergament, 161 Blätter. H 22,5 cm, B 14 cm
Lüttich, Archives de l' État à Liège, Abbaye de Stavelot-Malmedy, 341

Bei der Handschrift handelt es sich um das originale Briefregister Abt Wibalds von Stablo, dem in der Zeit Konrads III. zu einem der wichtigsten Berater am Hof des Staufers avancierten Reichsbischof. Er legte das Briefbuch vermutlich aus Anlass seiner Erhebung zum Abt von Corvey 1146/1147 an. Das Briefbuch stellte für ihn eine Art tragbares Archiv dar, in das er nicht chronologisch, sondern nach Betreffen geordnet Kopien der ein- und auslaufenden Korrespondenz eintragen ließ bzw. sich wohl auch selbst daran beteiligte; hinzukommen noch Briefe Dritter an andere, die Wibald entweder (mit)formuliert hatte oder die ihn und seine Klöster betrafen. Insgesamt enthält der Kodex auf 161 Blättern (mit verlorenem Anfangsteil) rund 450 Stücke, wobei fünf Schreiben doppelt kopiert wurden.

Das Briefbuch ist eine Quelle von unschätzbarem Wert für die frühe Stauferzeit, denn es enthält zahlreiche nur hier überlieferte Stücke zur Geschichte Konrads III., so seine Briefe vom zweiten (gescheiterten) Kreuzzug, die Korrespondenz mit dem Kaiserhof in Byzanz, der Kurie in Rom und dem römischen Senat. Aber es bietet auch singuläre Texte für die Frühzeit Friedrichs I. Barbarossa, z. B. den berühmten Stammbaum des Staufers (fol. 140, Abb.), der wohl anlässlich der Scheidung von Adela von Vohburg erstellt wurde. Daneben gibt Wibalds Briefbuch Einblicke in die Tätigkeit eines bedeutenden Abtes im Reichsdienst und Verwalter seiner in schwieriger materieller Situation befindlichen Klöster.

Auf seine letzte Gesandtschaftsreise nach Byzanz, die er im Herbst 1157 antrat und von der er nicht mehr lebend zurückkehrte, nahm Wibald sein Briefbuch offenbar nicht mit, so dass es das Mittelalter in Stablo überdauerte, wo es 1724 von Martène und Durand für die *»editio princeps«* benutzt wurde. Nach dem Wiener Kongress nach Deutschland verbracht, wo es in Düsseldorf und Berlin aufbewahrt wurde, gelangte es nach dem Zweiten Weltkrieg im Rahmen eines Staatsvertrages mit Belgien mit den Beständen von Stablo-Malmedy nach Lüttich.

Martina Hartmann

Quellen: Wibaldi Epistolae, S. 76–616.

Literatur: Ausst.-Kat. Braunschweig 1995, Bd. 1, Kat.-Nr. G 66 (Timothy Reuter); Ausst.-Kat. Köln 1985, Bd. 1, S. 261–262 (Ingrid Westerhoff-Sebald); Ausst.-Kat. Stavelot 1982, S. 47–49; Jakobi 1979, S. 24–30; Reuter 1989; Stephan-Kühn 1973, S. 7–16; Zatschek 1928.

Kat. Magdebg 2006

cf. Paris BN. lat. 4808 ?

Avril-Rabel N. 72 Pl. LXXVI

(Metz s. XI ?)

positionem
positionem / eo circulo rexit, qui a Grecis orizon, a Latinis li
positis
positis demonstrabant. / a-a) korr. aus omnibus ex Galliis faven
positis, legatum dirigit, magne aequitatis ac eloquentie virum,
posito
posito, et illinc filio, dux ceterique hostes in medio conclusi,
positum
positum considerans, alcioris machinamenti dolos / prodire posse
positum Ottonem legatis premissis cautus et circumspectus / a-a)
positus
positus offendi. Qui a me interrogatus, quis / et cuius esset, c
posse
posse a calumniatoribus confingi, acsi ipse capiendi oportunitat
posse, a se / dignius teneri debere, quam ab alio quocumque. Tan
posse advertit. Post hec in locum statutum sibi occurrunt. Ample
posse allici, nisi ipse quoque videndo per sese addisceret. Equi
posse arbitrabantur. Enimvero de communi labe / cogitabant, ut m
posse arbitrabatur. Illum itaque qui castro preesse videbatur, d
posse asserens. Belgicam vero atque Germaniam / rege alio plurim
posse augeri, / quam sibi nonnulla commoda adquiri. Enimvero pos
posse capi asserens, si ipsi omnes palatium adeant acsi consultu
posse / carere respondit. Quod nimium Rotbertus indignatus, cum
posse / cogitabat. Unde et rei militaris administrationem absque
posse confidis?" Et iste inquit, "Si te cum castro O(doni) / con
posse, consilio inito indempnes et intacti hostibus cessere. Urb
posse contra hostes defendi. Insidias piratarum / aliquantisper

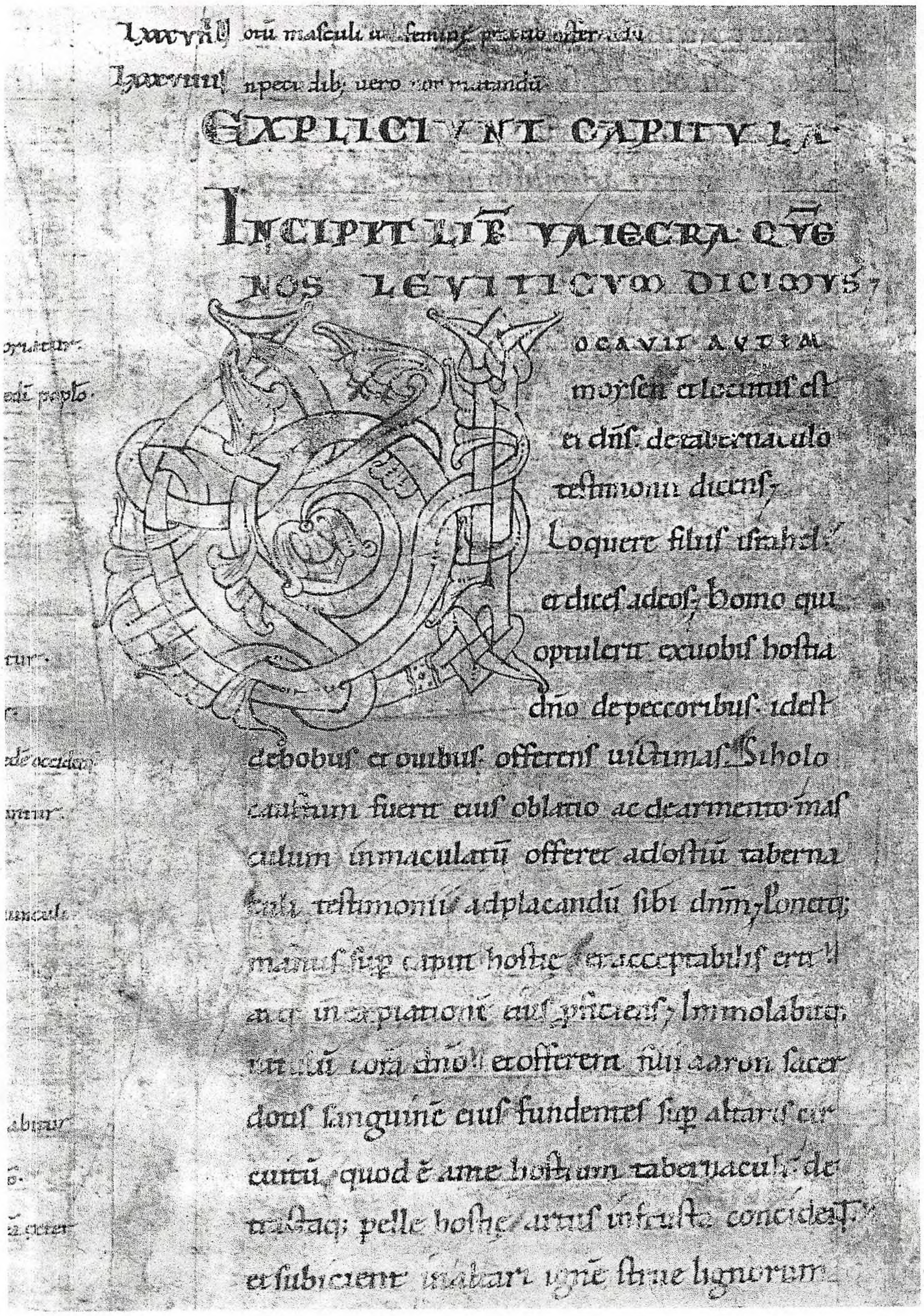

Lxxvii. ouũ masculi ul feminę pro peccato offerendũ [illegible]

Lxxviii. [illegible] dib; uero [illegible] mutandũ

EXPLICIUNT CAPITULA

INCIPIT LIB UAIECRA QUE
NOS LEUITICUM DICIMUS;

OCAVIT AUTEM
moysen et locutus est
ei dns de tabernaculo
testimonii dicens;
Loquere filiis israhel
et dices ad eos; Homo qui
optulerit ex uobis hostia
dno de peccoribus. id est
de bobus et ouibus. offerens uictimas. Si holo
caustum fuerit eius oblatio ac de armento mas
culum inmaculatũ offeret ad ostiũ taberna
culi testimonii ad placandũ sibi dnm; Ponetq;
manus sup caput hostie et acceptabilis erit
atq; in expiationẽ eius pficiens; Immolabitq;
uitulũ corã dno et offerent filii aaron sacer
dotes sanguinẽ eius fundentes sup altaris cir
cuitũ, quod ẽ ante hostium tabernaculi; de
tractaq; pelle hostie artus in frusta concident.
et subicient in altari ignẽ strue lignorum.

Versierde initiaal uit *Bijbel* (deel I). Sint-Truiden, ca. 1120. — Luik, Bibliothèque générale de l'Université, 224, fol. 47r° (cat. nr. 9).

cf. London Harley 2805 !

Lüttich

Katalog: Hss. uit de abdij van Sint-Truiden (1986)

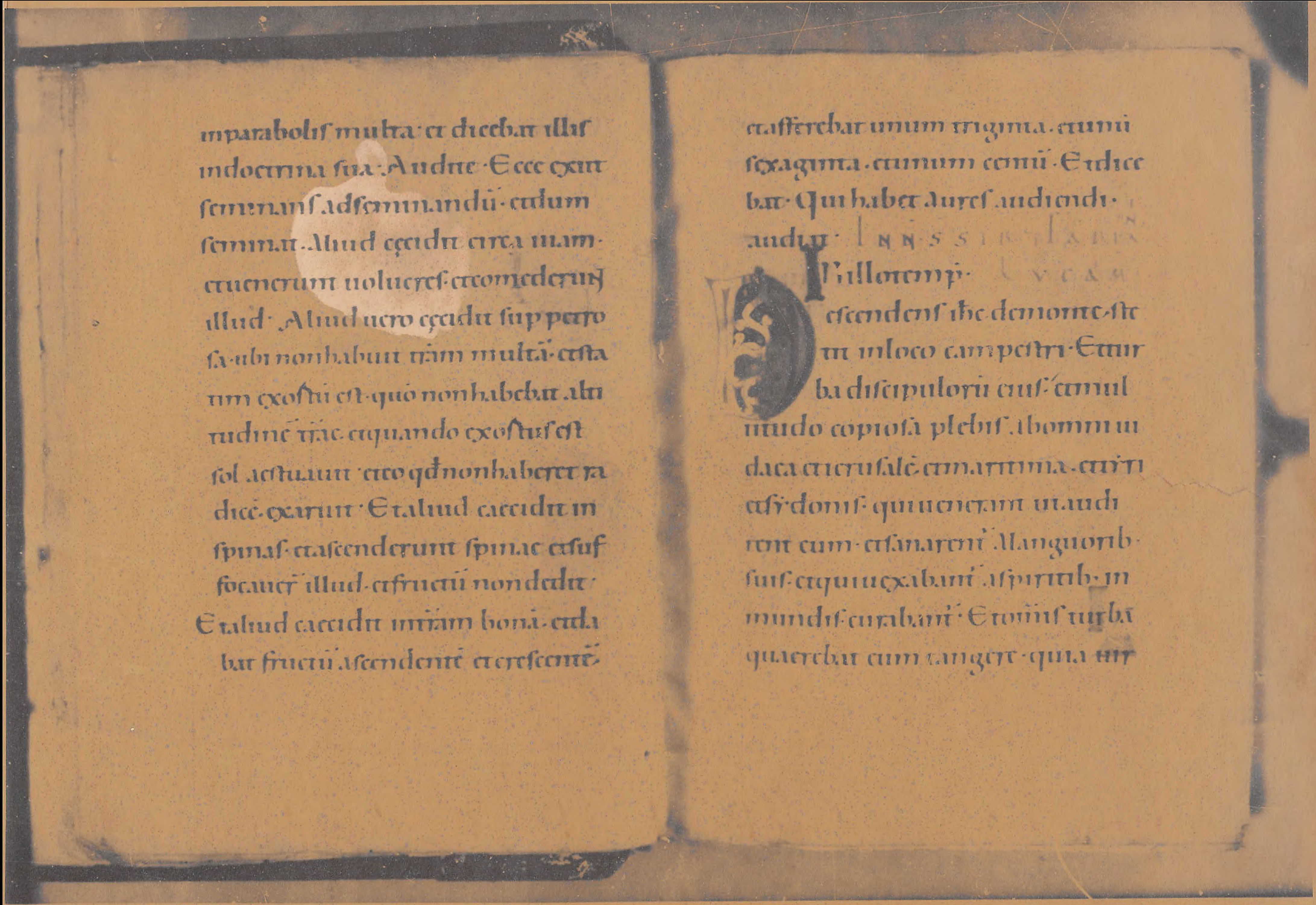

in parabolis multa. et dicebat illis
in doctrina sua. Audite. Ecce exiit
seminans ad seminandū. et dum
seminat. Aliud cecidit circa uiam.
et uenerunt uolucres et comederunt
illud. Aliud uero cecidit sup petro
sa. ubi non habuit tr̄am multā. et sta
tim exortū est. quō non habebat alti
tudinē tr̄ae. et quando exortus est
sol aestuauit. et eo q̄d non haberet ra
dicē exaruit. Et aliud cecidit in
spinas. et ascenderunt spinae et suf
focauer̄ illud. et fructū non dedit.
Et aliud cecidit in tr̄am bonā. et da
bat fructū ascendentē et crescentē.

et afferebat unum triginta. et unum
sexaginta. et unum centū. Et dice
bat. Qui habet aures audiendi.
audiat. INNS S [illegible]
In illo temp̄. LUCAM
Descendens ihc de monte. ste
tit in loco campestri. Et tur
ba discipulorū eius. et mul
titudo copiosā plebis ab omni iu
daea et ierusalē et maritima. et tyri
et sydonis. qui uenerant ut audi
rent eum. et sanarent̄ a languorib̄
suis. et qui uexabant̄ a sp̄itib̄ in
mundis curabant̄. Et omnis turba
quaerebat eum tangere. quia uir

Lüttich MARAM 735

tuſ de illo exiebat. et ſanabat omneſ·
Et ipſe eleuatiſ oculiſ in diſcipuloſ ſuoſ
dicebat· Beati pauperes· quia uřm
eſt regnum dĩ· Beati qui nunc eſu
ritiſ· quia ſaturabimini· Beati qui
nunc fletiſ· quia ridebitiſ· Beati
eritiſ cum uoſ oderint homineſ·
et cum ſeparauerint uoſ· et exprobra
uerint. et eiecerint nomen uřm·
tamquam malum. pp̄ter filium
hominiſ· Gaudete in illa die et ex
ultate· ecce enim merceſ uřa mul
ta in caelo· DOM IIII· P [illegible]
In illo temp· SEC MATH
Aſcendente ihs in nauiculam·

ſecuti ſunt eum diſcipuli ei· Et ecce
motuſ magnuſ factuſ eſt in mari·
ita ut nauicula operiretur fluctibꝰ·
Ipſe uero dormiebat· Et acceſſerunt·
et ſuſcitauerunt eũ dicenteſ· Dñe ſalua
noſ perimuſ· Et dicit eiſ· quid timi
di eſtiſ modice fidei· Tunc ſurgenſ
imperauit uentiſ et mari· et facta ē
tranquillitaſ magna· Porro homi
neſ mirati ſunt dicenteſ· Qualiſ eſt
hic· quia uenti et mare· obediunt
ei· FERIA IIII [illegible]
In illo temp· [illegible]
Loquente ihu ad turbaſ· ecce prin
cepſ unuſ acceſſit. et adorabat eum

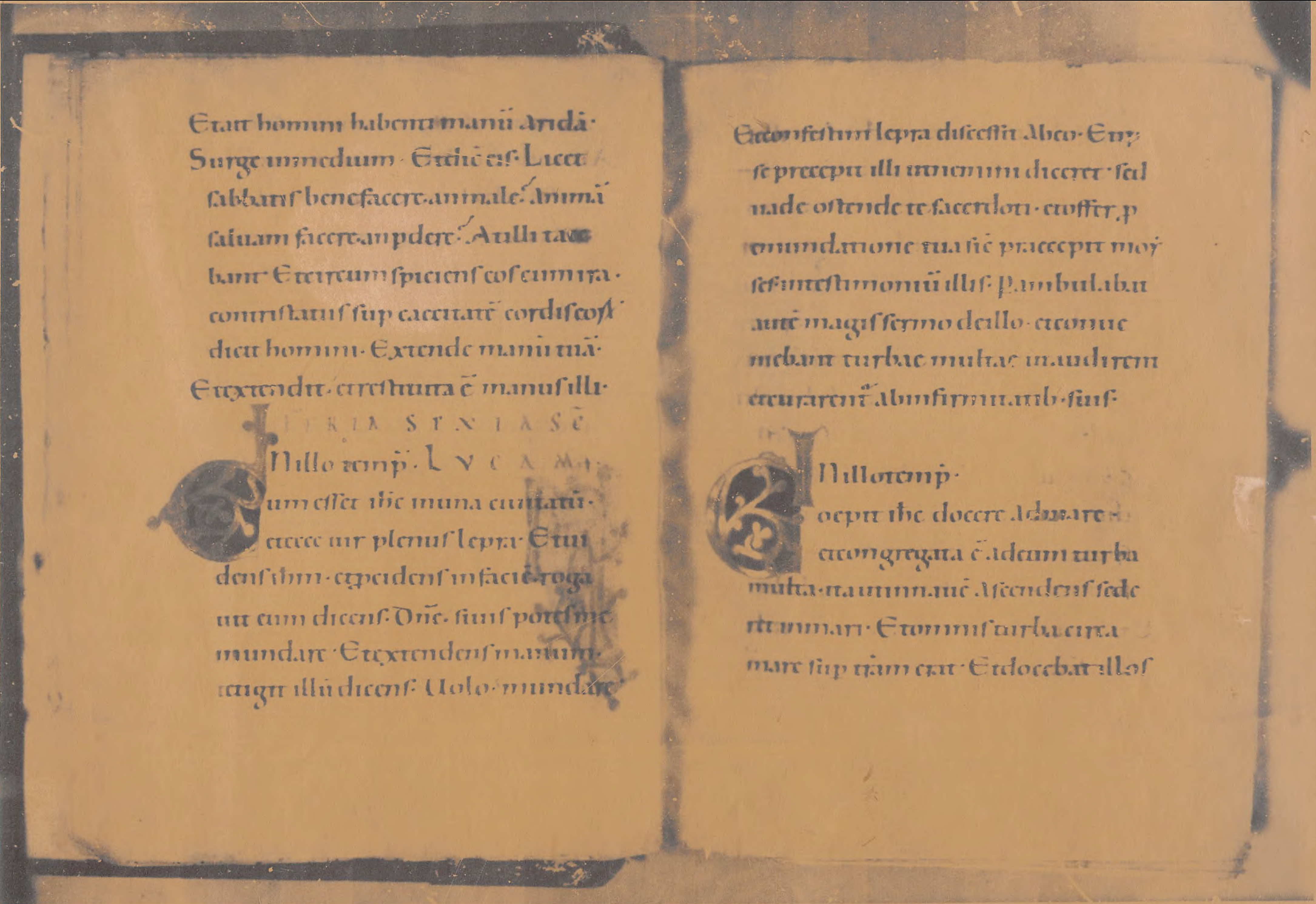

Et ait homini habenti manū aridā·
Surge in medium· Et dic̄ eis· Licet
sabbatis benefacere· an male? Animā
saluam facere· an pdere? At illi tace
bant· Et circumspiciens eos cum ira·
contristatus sup caecitatē cordis eoꝝ·
dicit homini· Extende manū tuā·
Et extendit· et restituta ē manus illi·

FERIA SEXTA SĒ

In illo temp̄· LUCAM·
Cum esset ihc̄ in una ciuitatū·
et ecce uir plenus lepra· Et ui
dens ihm̄· et pcidens in faciē· roga
uit eum dicens· Dn̄e· si uis potes me
mundare· Et extendens manum
tetigit illū dicens· Uolo· mundare·

Et confestim lepra discessit ab eo· Et ip
se praecepit illi ut nemini diceret· sed
uade ostende te sacerdoti· et offer p
emundatione tua sic̄ praecepit moy
ses in testimonium illis· P̄ambulabat
autē magis sermo de illo· et conue
niebant turbae multae ut audirent
et curarentur ab infirmitatib· suis·

In illo temp̄·
Coepit ihc̄ docere ad mare·
et congregata ē ad eum turba
multa· ita ut in nauē· Ascendens sede
ret in mari· Et omnis turba circa
mare sup terram erat· Et docebat illos

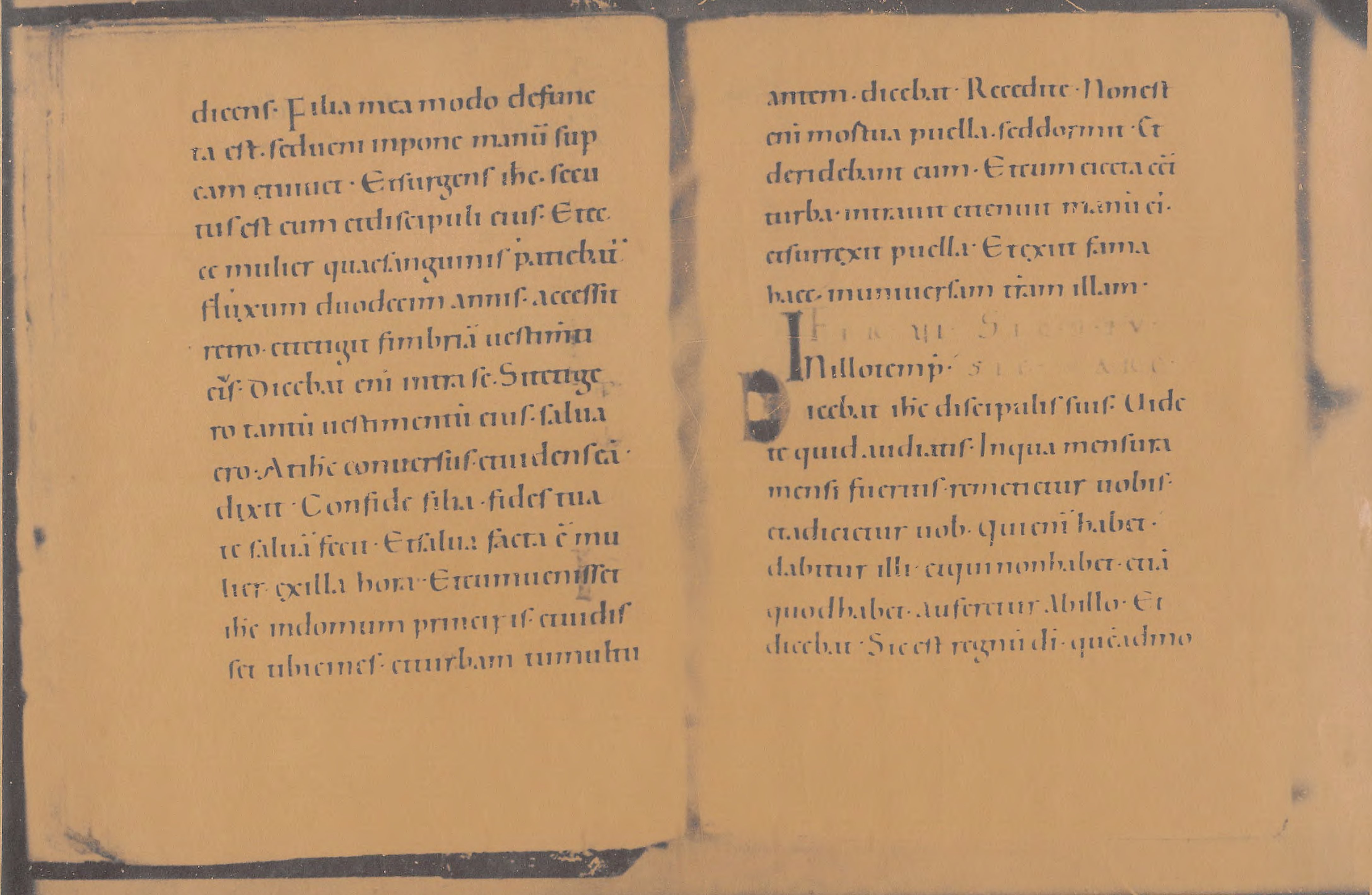

dicenſ· Filia mea modo defunc
ta eſt· ſed ueni inpone manū ſup
eam et uiuet· Et ſurgenſ ihc· ſecu
tuſ eſt eum et diſcipuli eiuſ· Et ec
ce mulier quae ſanguiniſ patiebat̄
fluxum duodecim anniſ· acceſſit
retro· et tetigit fimbriā ueſtimen
ti eiſ· Dicebat enī intra ſe· Si tetige
ro tantū ueſtimentū eiuſ· ſalua
ero· At ihc conuerſuſ et uidenſ eā·
dixit· Confide filia· fideſ tua
te ſaluā fecit· Et ſalua facta ē mu
lier ex illa hora· Et cum ueniſſet
ihc in domum principiſ et uidiſ
ſet tibicineſ et turbam tumultu

autem· dicebat· Recedite· Non eſt
enī mortua puella· ſed dormit· Et
deridebant eum· Et cum eiecta eēt
turba· intrauit et tenuit manū ei·
et ſurrexit puella· Et exiit fama
haec in uniuerſam terram illam·

F R IIII S [illegible]

In illo temp· S [illegible] MARC·

Dicebat ihc diſcipuliſ ſuiſ· Uide
te quid audiatiſ· In qua menſura
menſi fueritiſ· remetietur uobiſ·
et adicietur uob· Qui enī habet·
dabitur illi· et qui non habet· et a
quod habet· auferetur ab illo· Et
dicebat· Sic eſt regnū dī· quemadmo

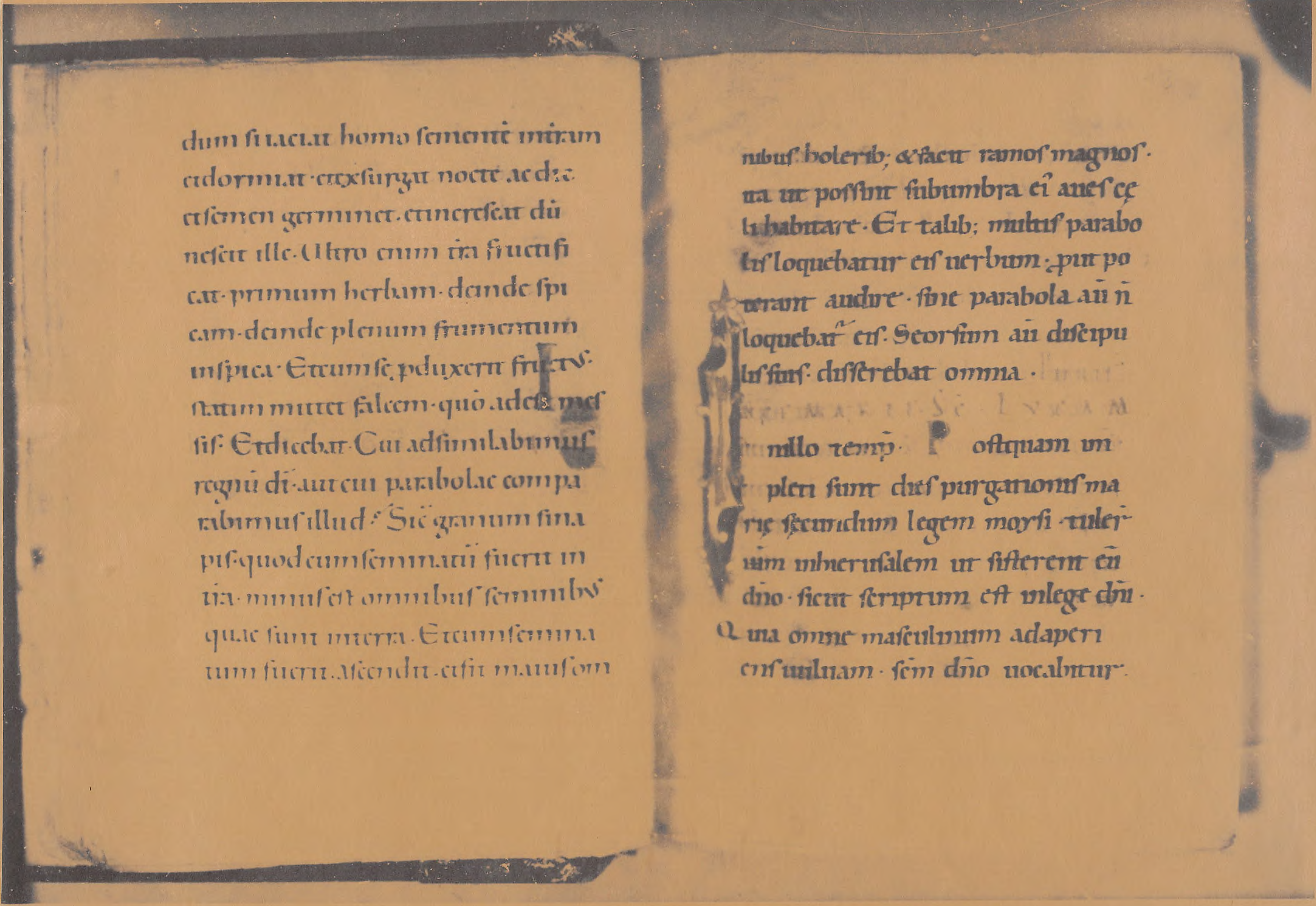

dum ſi iaciat homo ſementē in terram
et dormiat et exſurgat nocte ac die
et ſemen germinet et increſcat dū
neſcit ille. Ultro enim terra fructifi
cat primum herbam deinde ſpi
cam deinde plenum frumentum
in ſpica. Et cum ſe ꝑduxerit fructus
statim mittet falcem quō adeſt meſ
ſis. Et dicebat Cui adſimilabimus
regnū dī aut cui parabolae compa
rabimus illud? Sic granum ſina
pis quod cum ſeminatū fuerit in
terra minus eſt omnibus ſeminibus
quae ſunt in terra. Et cum ſemina
tum fuerit aſcendit et fit maius om

nibus holerib; & facit ramos magnos
ita ut poſſint ſub umbra eī aues cę
li habitare. Et talib; multis parabo
lis loquebatur eis uerbum ꝓut po
terant audire. ſine parabola aū n̄
loquebat̃ eis. Seorſum aū diſcipu
lis ſuis diſſerebat omnia. [illegible]
[illegible] LVCAM
In illo temꝑ. Poſtquam im
pleti ſunt dies purgationis ma
rię ſecundum legem moyſi tule
runt illum in hieruſalem ut ſiſterent eū
dn̄o. ſicut ſcriptum eſt in lege dn̄i.
Quia omne maſculinum adaperi
ens uuluam. ſcm̄ dn̄o uocabitur.

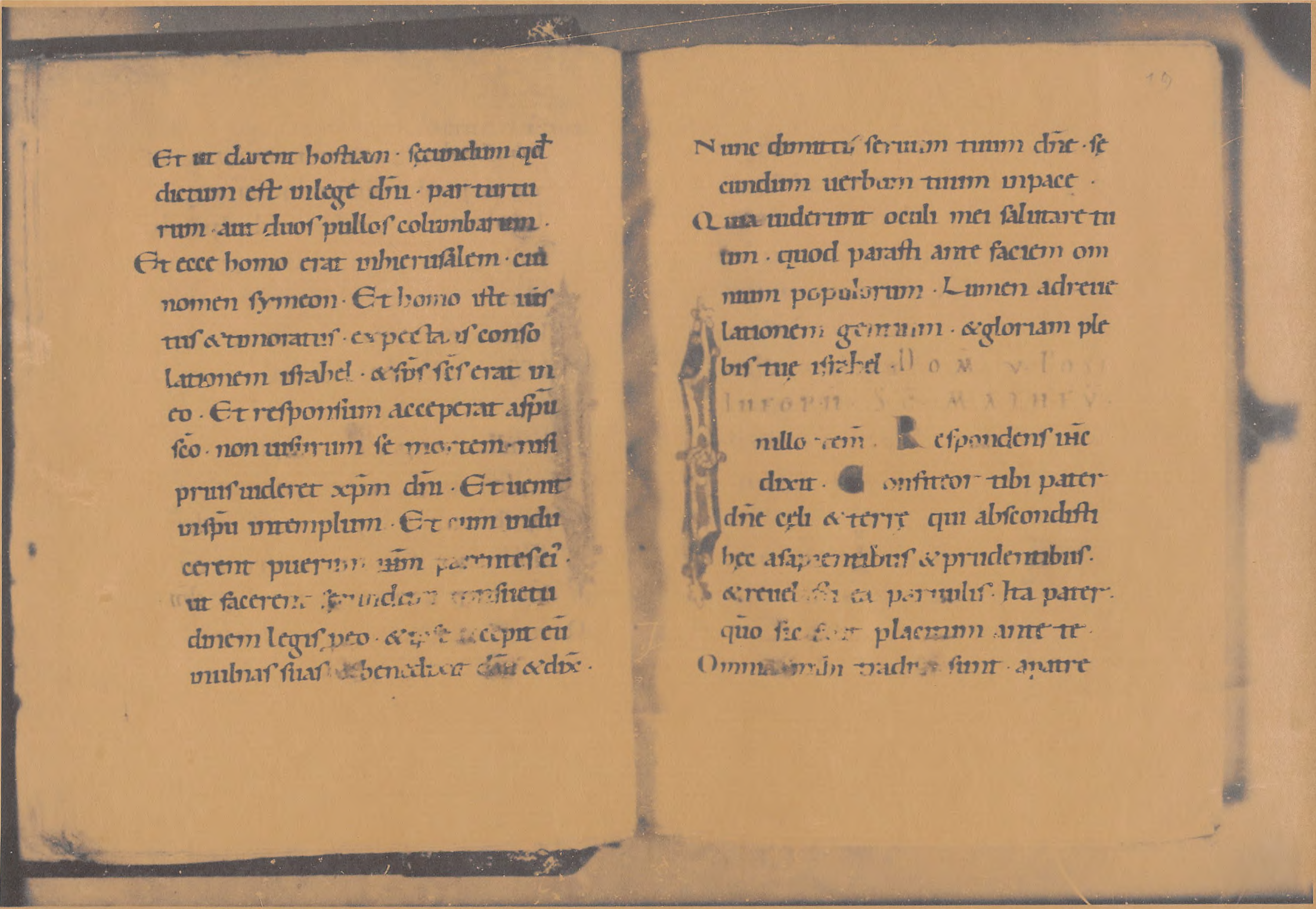

Et ut darent hoſtiam · ſecundum qđ
dictum eſt inlege dn̄i · par turtu
rum aut duoſ pulloſ columbarum ·
Et ecce homo erat inhieruſalem · cui
nomen ſymeon · Et homo iſte iuſ
tuſ & timoratuſ · expectanſ conſo
lationem iſrahel · & ſp̄ſ ſc̄ſ erat in
eo · Et reſponſum acceperat aſp̄u
ſc̄o · non uiſurum ſe mortem niſi
priuſ uideret xp̄m dn̄i · Et uenit
inſp̄u intemplum · Et cum indu
cerent puerum ih̄m parenteſ ei ·
ut facerent ſecundum conſuetu
dinem legiſ p̄ eo · & ipſe accepit eū
inulnaſ ſuaſ & benedixit dm̄ & dix ·

Nunc dimittiſ ſeruum tuum dn̄e · ſe
cundum uerbum tuum inpace ·
Quia uiderunt oculi mei ſalutare tu
um · quod paraſti ante faciem om
nium populorum · Lumen adreue
lationem gentium · & gloriam ple
biſ tuę iſrahel · DOM · V · POST
TEOPH · S̄C · MATHEV ·

In illo tem̄ · Reſpondenſ ihc
dixit · Confiteor tibi pater
dn̄e cęli & terrę qui abſcondiſti
hęc aſapientibuſ & prudentibuſ ·
& reuelaſti ea paruuliſ · Ita pater ·
quo ſic fuit placitum ante te ·
Omnia mihi tradita ſunt · apatre

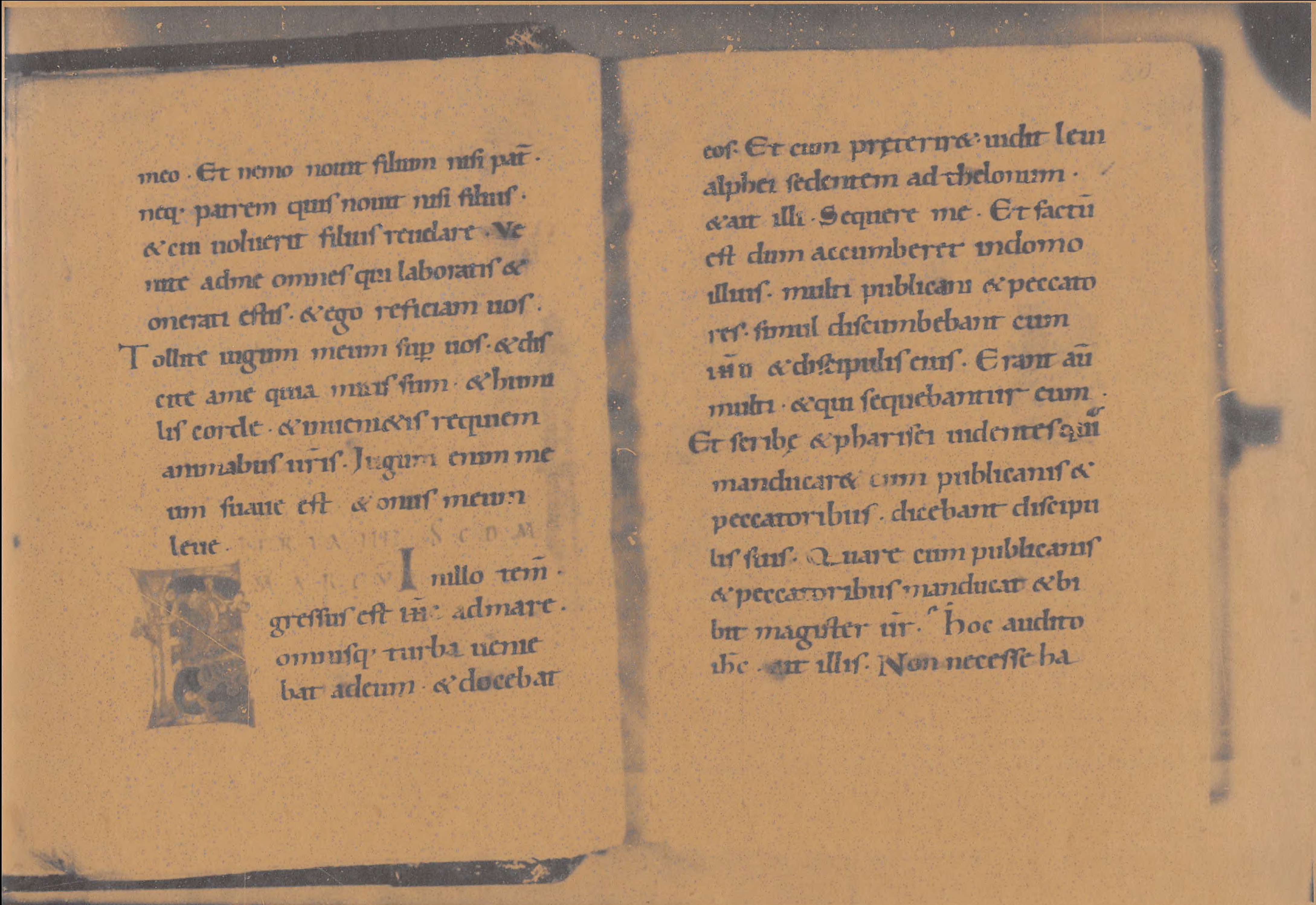

meo · Et nemo nouit filium nisi pat̄ ·
neq; patrem quis nouit nisi filius ·
& cui uoluerit filius reuelare · Ve
nite adme omnes qui laboratis &
onerati estis · & ego reficiam uos ·
Tollite iugum meum sup uos · & dis
cite ame quia mitis sum · & humi
lis corde · & inuenietis requiem
animabus u̅r̅i̅s · Iugum enim me
um suaue est & onus meum
leue · FERIA IIII SCDM MARCVM

In illo tem̄ · E
gressus est ih̄c admare ·
omnisq; turba ueniebat adeum · & docebat
eos · Et cum preteriret · uidit leui
alphei sedentem ad theloneum ·
& ait illi · Sequere me · Et factū
est dum accumberet indomo
illius · multi publicani & peccato
res · simul discumbebant cum
ih̄u & discipulis eius · Erant aū
multi · & qui sequebantur eum ·
Et scribę & pharisei uidentes quia eū
manducaret cum publicanis &
peccatoribus · dicebant discipu
lis suis · Quare cum publicanis
& peccatoribus manducat & bi
bit magister ur̄ · Hoc audito
ih̄c · ait illis · Non necesse ha

Lüttich MARAM 735

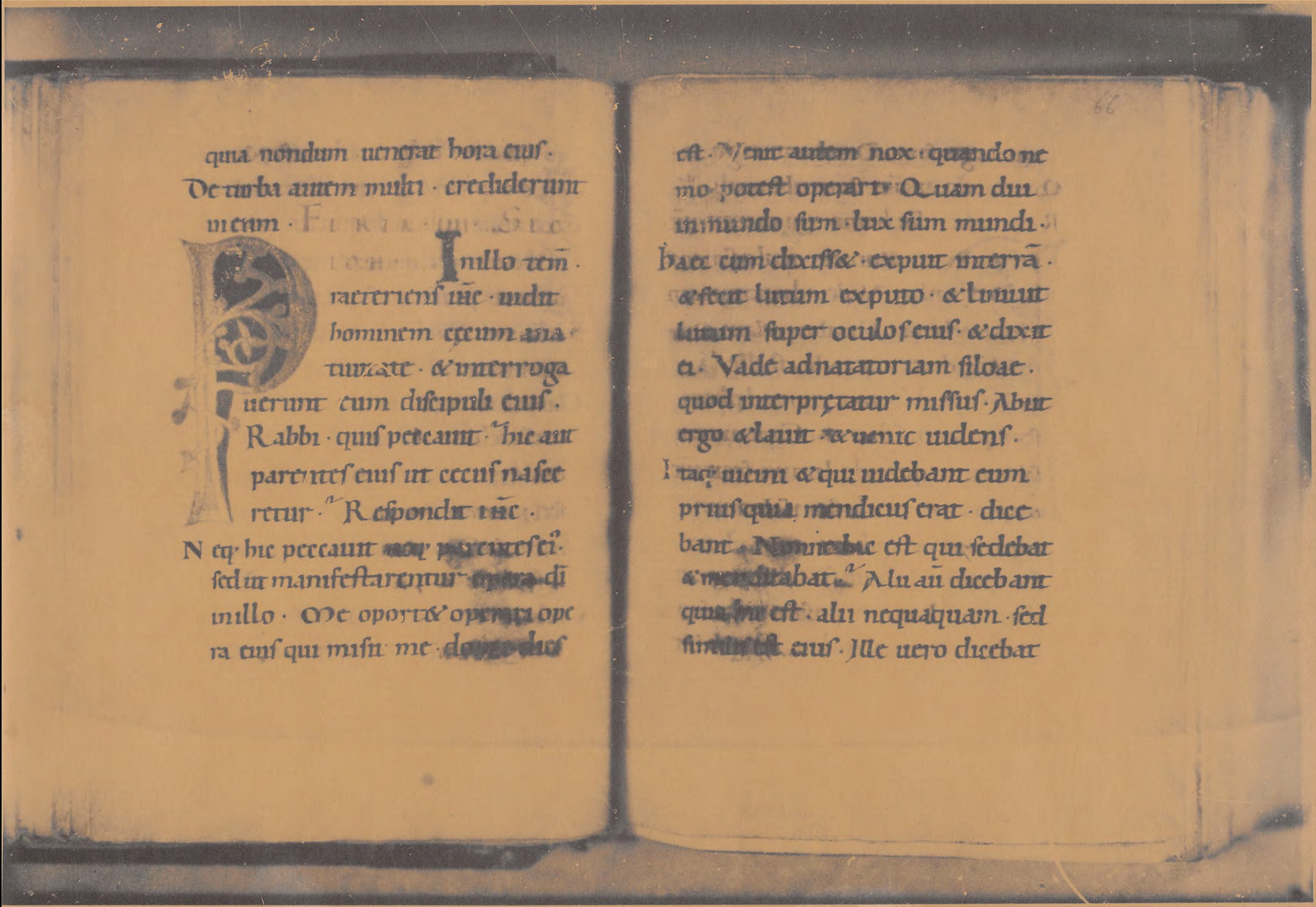

quia nondum uenerat hora eiuſ.
De turba autem multi · crediderunt
in eum · FERIA IIII · SEC
IOHAN
In illo tem̄ ·
Praeteriens ih̄c · uidit
hominem cęcum a na
tiuitate · & interroga
uerunt eum diſcipuli eiuſ.
Rabbi · quiſ peccauit · hic aut
parenteſ eiuſ ut cęcuſ naſce
retur · Reſpondit ih̄c ·
Neq; hic peccauit neq; parenteſ ei ·
ſed ut manifeſtarentur opera di
in illo · Me oport& operari ope
ra eiuſ qui miſit me · donec dieſ

66

eſt · Venit autem nox · quando ne
mo poteſt operari · Quam diu
in mundo ſum · lux ſum mundi ·
Haec cum dixiſſ& · expuit in terrā ·
& fecit lutum ex puto · & liniuit
lutum ſuper oculoſ eiuſ · & dixit
ei · Vade ad natatoriam ſiloae ·
quod interprętatur miſſuſ · Abiit
ergo & lauit · & uenit uidenſ ·
Itaq; uicini & qui uidebant eum
priuſ quia mendicuſ erat · dice
bant · Nonne hic eſt qui ſedebat
& mendicabat · Alii aū dicebant
quia hic eſt · alii nequaquam · ſed
ſimiliſ eſt eiuſ · Ille uero dicebat

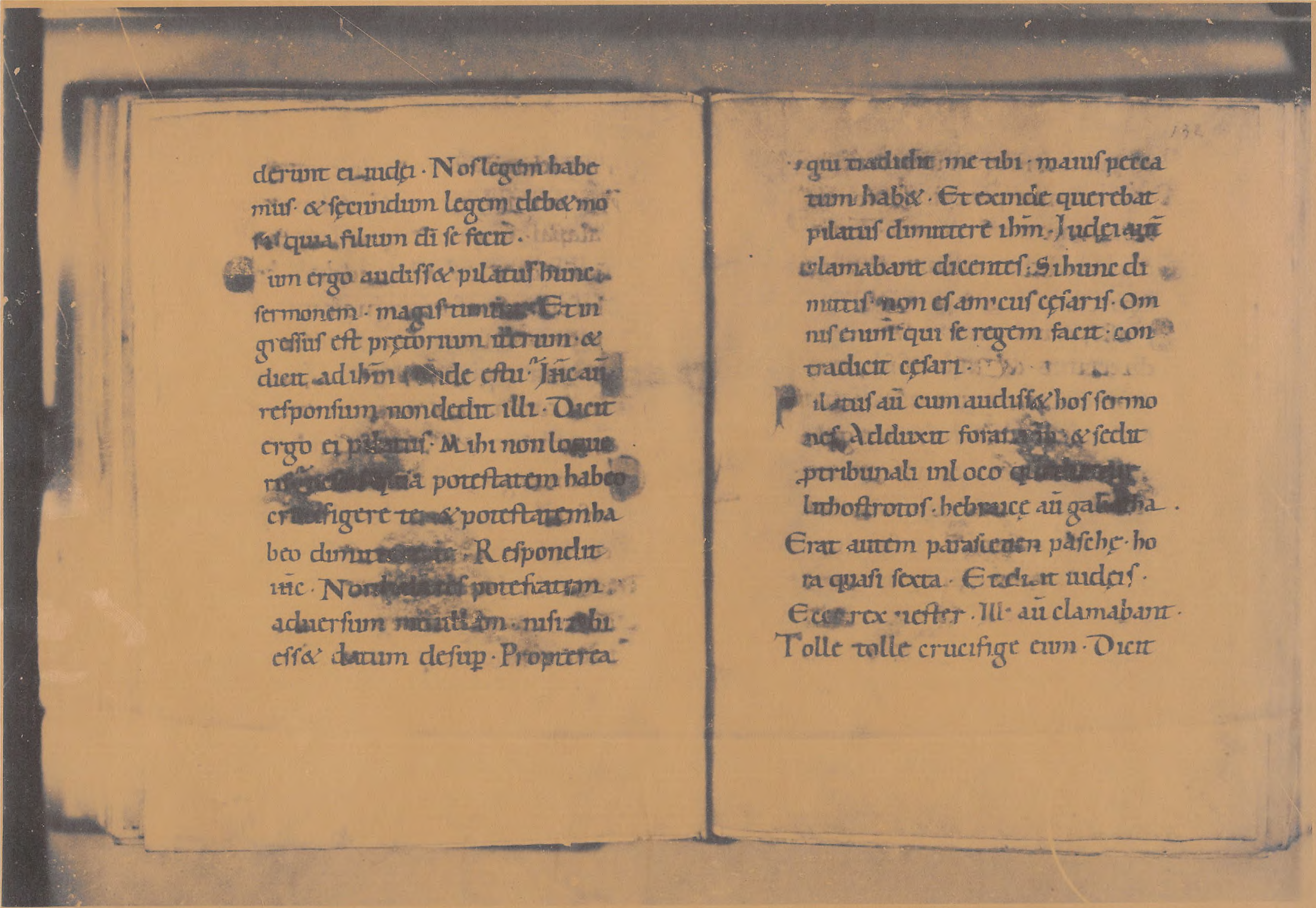

derunt ei iudęi · Nos legem habe
muſ · & ſecundum legem debęt mo
ri · quia filium dī ſe fecit ·
[illegible]um ergo audiſſet pilatuſ hunc
ſermonem · magiſ timuit · Et in
greſſuſ eſt prętorium iterum · &
dicit ad ihm̄ · [illegible]de eſ tu · Ihc aū
reſponſum non dedit illi · Dicit
ergo ei pilatuſ · Mihi non loque
r[illegible] quia poteſtatem habeo
cr[illegible]figere te · & poteſtatem ha
beo dimitt[illegible] · Reſpondit
ihc · Non [illegible] poteſtatem
aduerſum [illegible] · niſi tibi
eſſet datum deſup · Propterea

132

qui tradidit me tibi · maiuſ pecca
tum habet · Et exinde quęrebat
pilatuſ dimittere ihm̄ · Iudęi aū
clamabant dicenteſ · Si hunc di
mittiſ non eſ amicuſ cęſariſ · Om
niſ enim qui ſe regem facit · con
tradicit cęſari ·
Pilatuſ aū cum audiſſet hoſ ſermo
neſ · Adduxit foraſ [illegible] · & ſedit
p tribunali in loco [illegible]
lithoſtrotoſ · hebraicę aū ga[illegible]ha ·
Erat autem paraſceuen paſchę · ho
ra quaſi ſexta · Et dicit iudęiſ ·
Ecce rex ueſter · Illi aū clamabant ·
Tolle tolle crucifige eum · Dicit

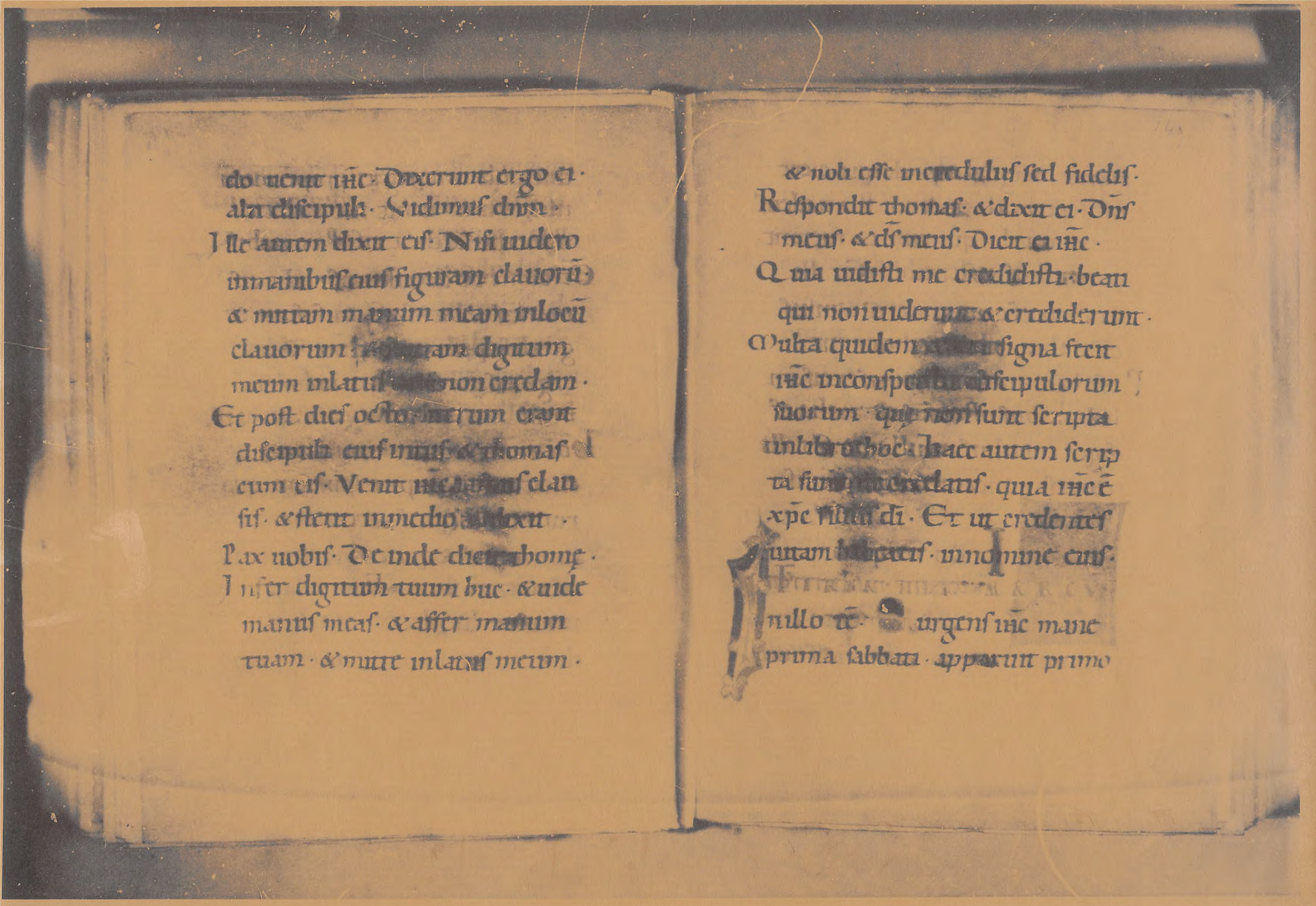

do uenit ihc · Dixerunt ergo ei ·
alii diſcipuli · Vidimuſ dnm ·
Ille autem dixit eiſ · Niſi uidero
inmanibuſ eiuſ figuram clauorū ·
& mittam manum meam inlocū
clauorum [illegible]am digitum
meum inlatuſ [illegible] non credam ·
Et poſt dieſ oc[illegible]rum erant
diſcipuli eiuſ intuſ & thomaſ
cum eiſ · Venit ih[illegible]ſ clau
ſiſ · & ſtetit inmedio [illegible]xit ·
Pax uobiſ · Deinde dic[illegible]thome ·
Infer digitum tuum huc · & uide
manuſ meaſ · & affer manum
tuam · & mitte inlatuſ meum ·

14

& noli eſſe increduluſ ſed fideliſ ·
Reſpondit thomaſ · & dixit ei · Dn̄ſ
meuſ · & dſ̄ meuſ · Dicit ei ihc ·
Quia uidiſti me credidiſti · beati
qui non uiderunt & crediderunt ·
Multa quidem [illegible] ſigna fecit
ihc inconſpe[illegible]ſcipulorum
ſuorum · que non ſunt ſcripta
inlibro hoc · Haec autem ſcrip
ta ſunt [illegible]credatiſ · quia ihc ē
xpc [illegible] di · Et ut credenteſ
uitam [illegible]atiſ · innomine eiuſ ·
[illegible]
In illo tē · [illegible]urgenſ ihc mane
prima ſabbati · apparuit primo

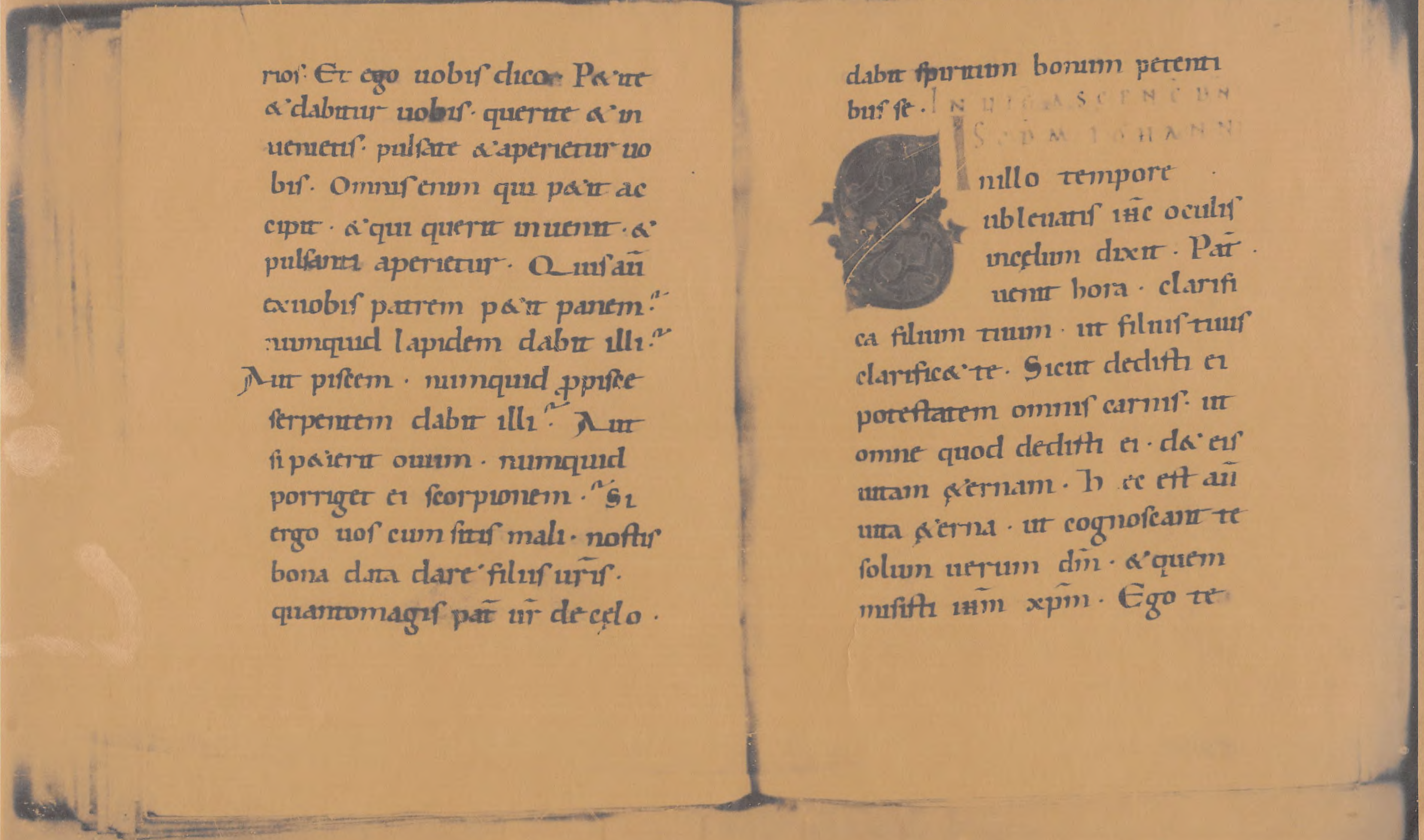

noſ. Et ego uobiſ dico. Petite
& dabitur uobiſ. querite & in
uenietiſ. pulſate & aperietur uo
biſ. Omniſ enim qui petit ac
cipit. & qui querit inuenit. &
pulſanti aperietur. Quiſ aū
ex uobiſ patrem petit panem.
numquid lapidem dabit illi.
Aut piſcem. numquid ꝓ piſce
ſerpentem dabit illi. Aut
ſi petierit ouum. numquid
porriget ei ſcorpionem. Si
ergo uoſ cum ſitiſ mali. noſtiſ
bona data dare filiiſ uр̄iſ.
quantomagiſ pat̄ uр̄ de celo.

dabit ſpiritum bonum petenti
buſ ſe. IN UIG ASCENC DN
SCDM IOHANN

In illo tempore.
Sublevatiſ ihc oculiſ
in celum dixit. Pat̄.
uenit hora. clarifi
ca filium tuum. ut filiuſ tuuſ
clarificet te. Sicut dediſti ei
poteſtatem omniſ carniſ. ut
omne quod dediſti ei. det eiſ
uitam eternam. Hec eſt aū
uita eterna. ut cognoſcant te
ſolum uerum dm̄. & quem
miſiſti ihm̄ xpm̄. Ego te

1

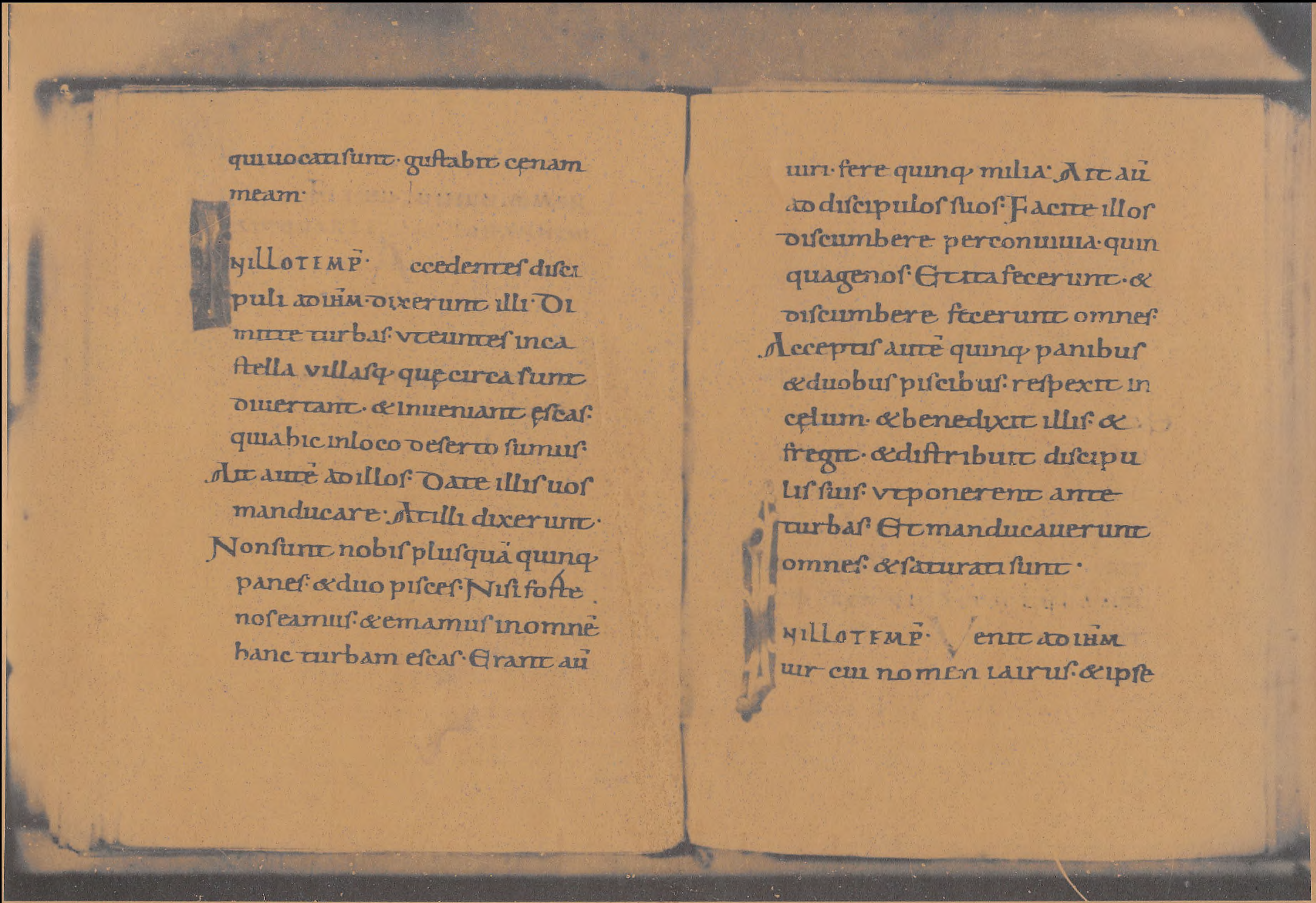

qui uocati ſunt· guſtabit cenam
meam·

INILLO TEMP̄· ccedenteſ diſci
puli ad ihm· dixerunt illi· Di
mitte turbaſ· ut eunteſ in ca
ſtella villaſq· quę circa ſunt
diuertant· & inueniant ęſcaſ·
quia hic in loco deſerto ſumuſ·
Ait autē ad illoſ· Date illiſ uoſ
manducare· At illi dixerunt·
Non ſunt nobiſ pluſquā quinq·
paneſ· & duo piſceſ· Niſi forte
noſ eamuſ· & emamuſ in omnē
hanc turbam eſcaſ· Erant au̅

uiri· fere quinq· milia· Ait au̅
ad diſcipuloſ ſuoſ· Facite illoſ
diſcumbere per conuiuia· quin
quagenoſ· Et ita fecerunt· &
diſcumbere fecerunt omneſ·
Acceptiſ autē quinq· panibuſ
& duobuſ piſcibuſ· reſpexit in
cęlum· & benedixit illiſ· &
fregit· & diſtribuit diſcipu
liſ ſuiſ· ut ponerent ante
turbaſ· Et manducauerunt
omneſ· & ſaturati ſunt·

INILLO TEMP̄· Venit ad ihm
uir cui nomen lazaruſ· & ipſe

Lüttich MARAM 735

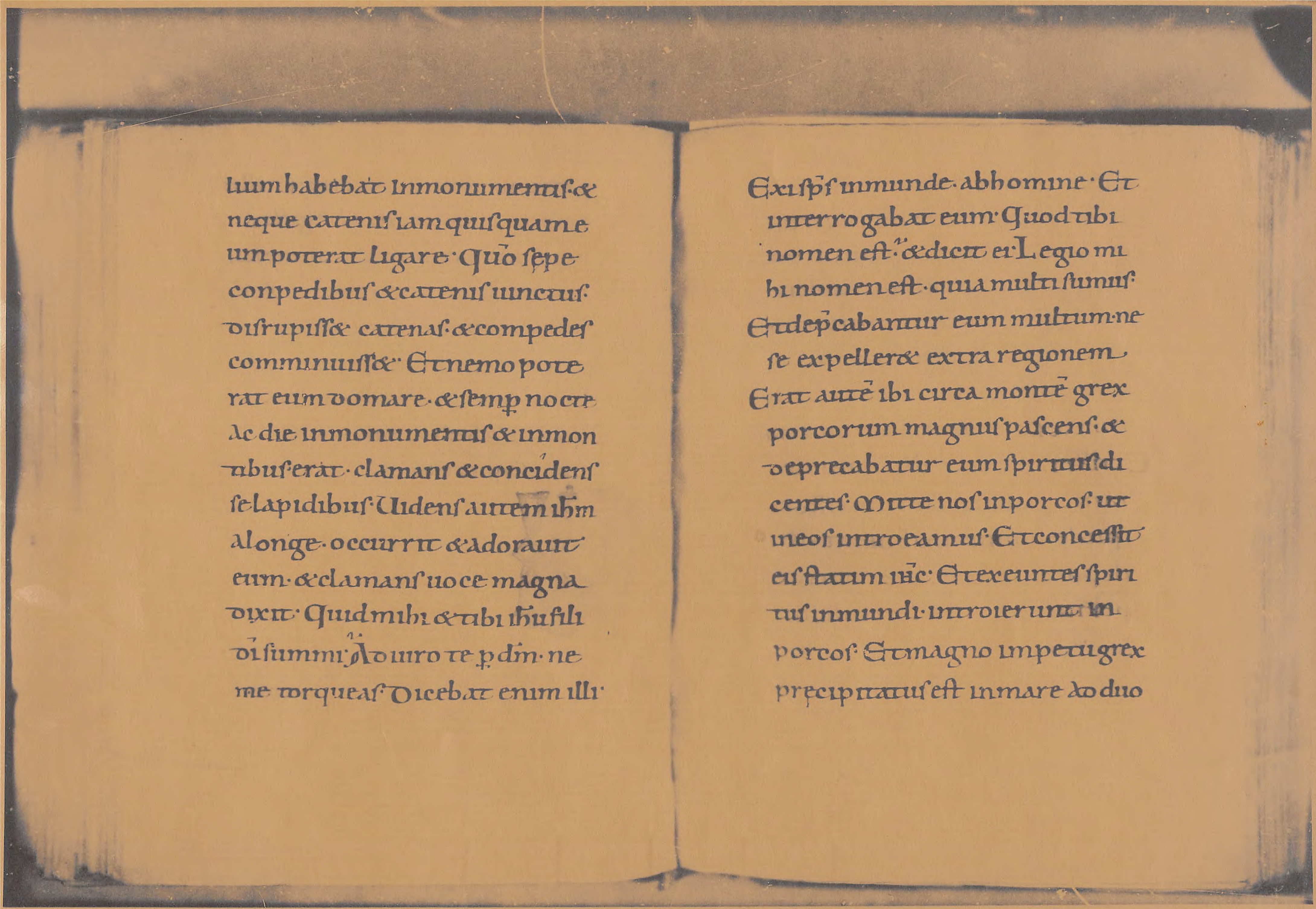

lium habebat inmonumentiſ &
neque catenis iam quiſquam e
um poterat ligare· Quo ſepe
conpedibuſ & catenis uinctuſ·
diſrupiſſ& catenaſ· & compedeſ
comminuiſſ&· Et nemo pote
rat eum domare· & ſemꝑ nocte
ac die inmonumentiſ & inmon
tibuſ erat· clamanſ & concidenſ
ſe lapidibuſ· Uidenſ autem ih͞m
a longe· occurrit & adorauit
eum· & clamanſ uoce magna
dixit· Quid mihi & tibi ih͞u fili
di ſummi· Adiuro te ꝑ d͞m· ne
me torqueaſ· Dicebat enim illi·

Exi ſp͞ſ inmunde· ab homine· Et
interrogabat eum· Quod tibi
nomen eſt· & dicit ei Legio mi
hi nomen eſt· quia multi ſumuſ·
Et dep͞cabantur eum multum ne
ſe expeller& extra regionem
Erat aut͞e ibi circa mont͞e grex
porcorum magnuſ paſcenſ· &
deprecabatur eum ſpirituſ di
centeſ· Mitte noſ in porcoſ· ut
in eoſ introeamuſ· Et conceſſit
eiſ ſtatim ih͞c· Et exeunteſ ſpiri
tuſ inmundi· introierunt in
porcoſ· Et magno impetu grex
precipitatuſ eſt in mare ad duo

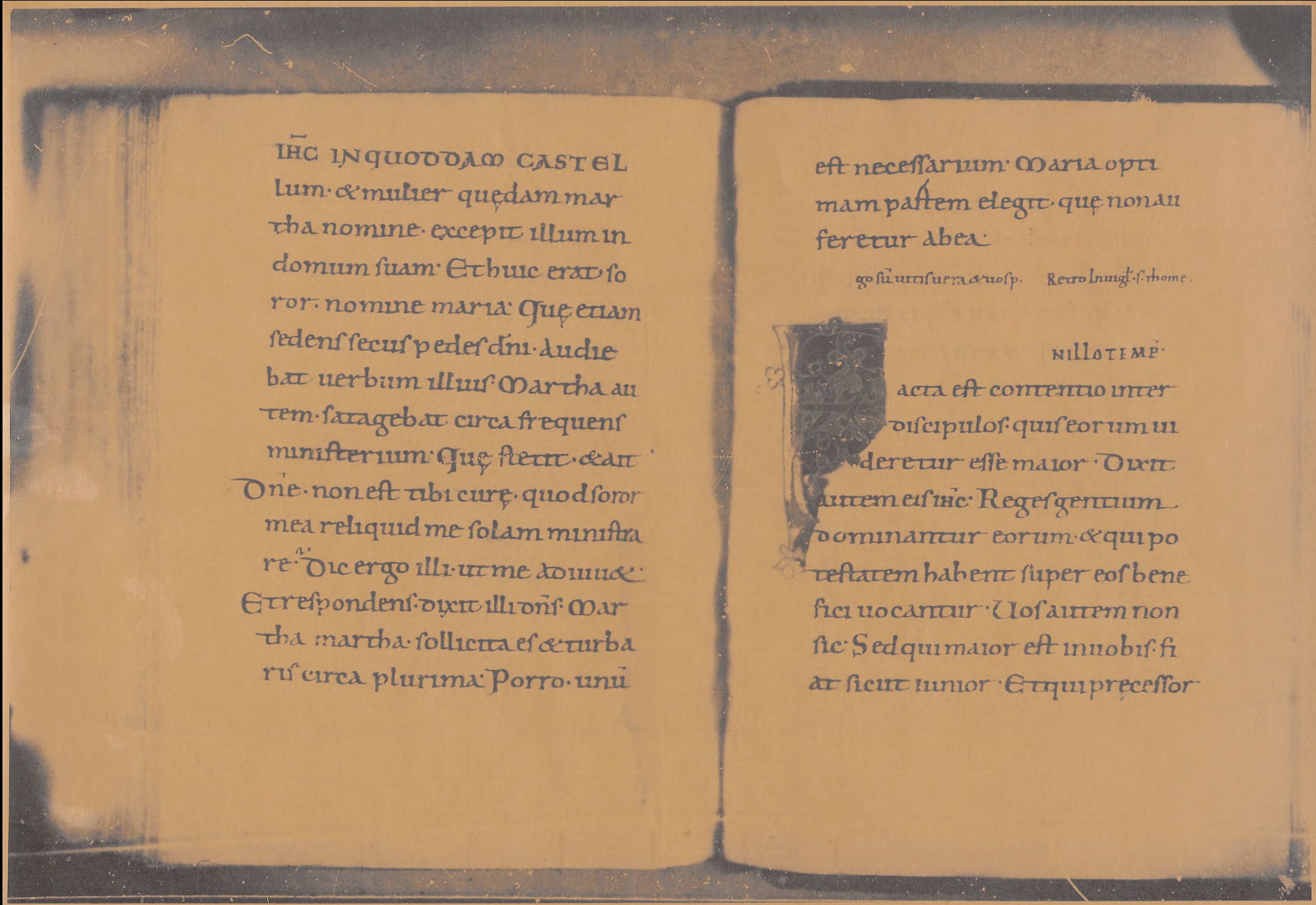

IHC INQUODDAM CASTEL
lum. & mulier quędam mar
tha nomine. excepit illum in
domum ſuam. Et huic erat ſo
ror. nomine maria. Quę etiam
ſedenſ ſecuſ pedeſ dn̄i. audie
bat uerbum illiuſ. Martha au
tem. ſatagebat circa frequenſ
miniſterium. Quę ſtetit. & ait
Dn̄e. non eſt tibi curę. quod ſoror
mea reliquid me ſolam miniſtra
re. Dic ergo illi. ut me adiuuet.
Et reſpondenſ. dixit illi dn̄ſ. Mar
tha martha. ſollicita eſ & turba
riſ circa plurima. Porro. unū

eſt neceſſarium. Maria opti
mam paſtem elegit. quę non au
feretur ab ea.

go ſū uitiſ uera & uoſ p.   Retro In uigl. ſ. thome.

IN ILLO TEMP.

Facta eſt contentio inter
diſcipuloſ. quiſ eorum ui
deretur eſſe maior. Dixit
autem eiſ ihc. Regeſ gentium
dominantur eorum. & qui po
teſtatem habent ſuper eoſ bene
fici uocantur. Uoſ autem non
ſic. Sed qui maior eſt in uobiſ. fi
at ſicut iunior. Et qui prȩceſſor

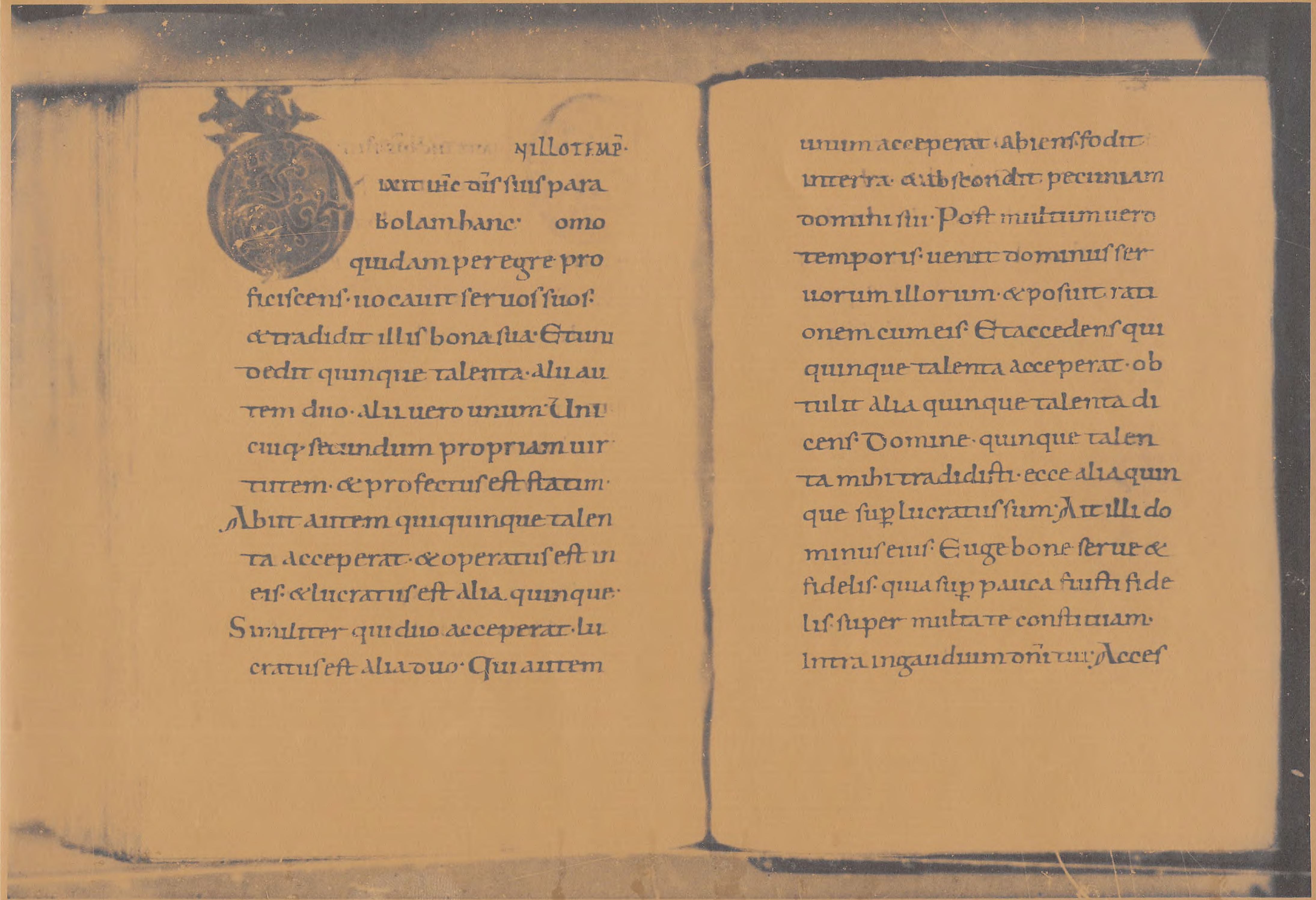

NILLO TEMP·
ixit ihc dīſ ſuiſ para
bolam hanc· omo
quidam peregre pro
ficiſcenſ· uocauit ſeruoſ ſuoſ·
& tradidit illiſ bona ſua· Et uni
dedit quinque talenta· alii au
tem duo· alii uero unum· Uni
cuiq; ſecundum propriam uir
tutem· & profectuſ eſt ſtatim·
Abiit autem qui quinque talen
ta acceperat· & operatuſ eſt in
eiſ· & lucratuſ eſt alia quinque·
Similiter qui duo acceperat· lu
cratuſ eſt alia duo· Qui autem

unum acceperat· abienſ fodit
in terra· & abſcondit pecuniam
domini ſui· Poſt multum uero
temporiſ· uenit dominuſ ſer
uorum illorum· & poſuit rati
onem cum eiſ· Et accedenſ qui
quinque talenta acceperat· ob
tulit alia quinque talenta di
cenſ· Domine· quinque talen
ta mihi tradidiſti· ecce alia quin
que ſup̄ lucratuſ ſum· Ait illi do
minuſ eiuſ· Euge bone ſerue &
fideliſ· quia ſup̄ pauca fuiſti fide
liſ· ſuper multa te conſtituam·
Intra in gaudium dñi tui· Acceſ

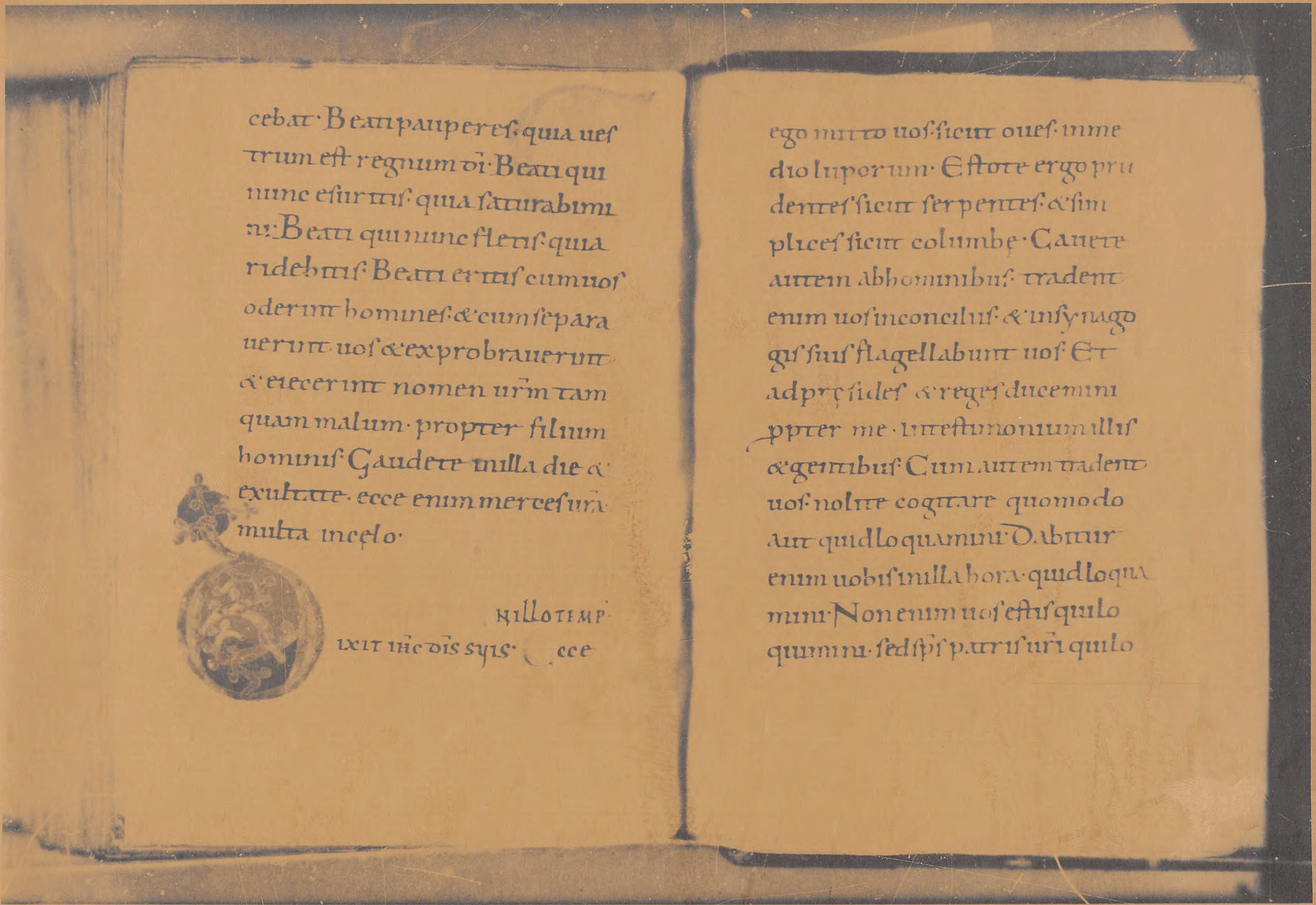

cebat· Beati pauperes· quia ueſ
trum eſt regnum dī· Beati qui
nunc eſuritiſ· quia ſaturabimi
ni· Beati qui nunc fletiſ· quia
ridebitiſ· Beati eritiſ cum uoſ
oderint homineſ· & cum ſepara
uerint uoſ & exprobrauerint·
& eiecerint nomen urm̄ tam
quam malum· propter filium
hominiſ· Gaudete in illa die &
exultate· ecce enim merceſ urā
multa in cęlo·

I N ILLO TEMP·
D IXIT IHC DIS SUIS· Ecce

ego mitto uoſ ſicut oueſ in me
dio luporum· Eſtote ergo pru
denteſ ſicut ſerpenteſ & ſim
pliceſ ſicut columbę· Cauete
autem ab hominibuſ· tradent
enim uoſ in conciliiſ· & in ſynago
giſ ſuiſ flagellabunt uoſ· Et
ad prę ſideſ & regeſ ducemini
p̄pter me· in teſtimonium illiſ
& gentibuſ· Cum autem tradent
uoſ nolite cogitare quomodo
aut quid loquamini· Dabitur
enim uobiſ in illa hora quid loqua
mini· Non enim uoſ eſtiſ qui lo
quimini· ſed ſp̄ſ patriſ urī qui lo

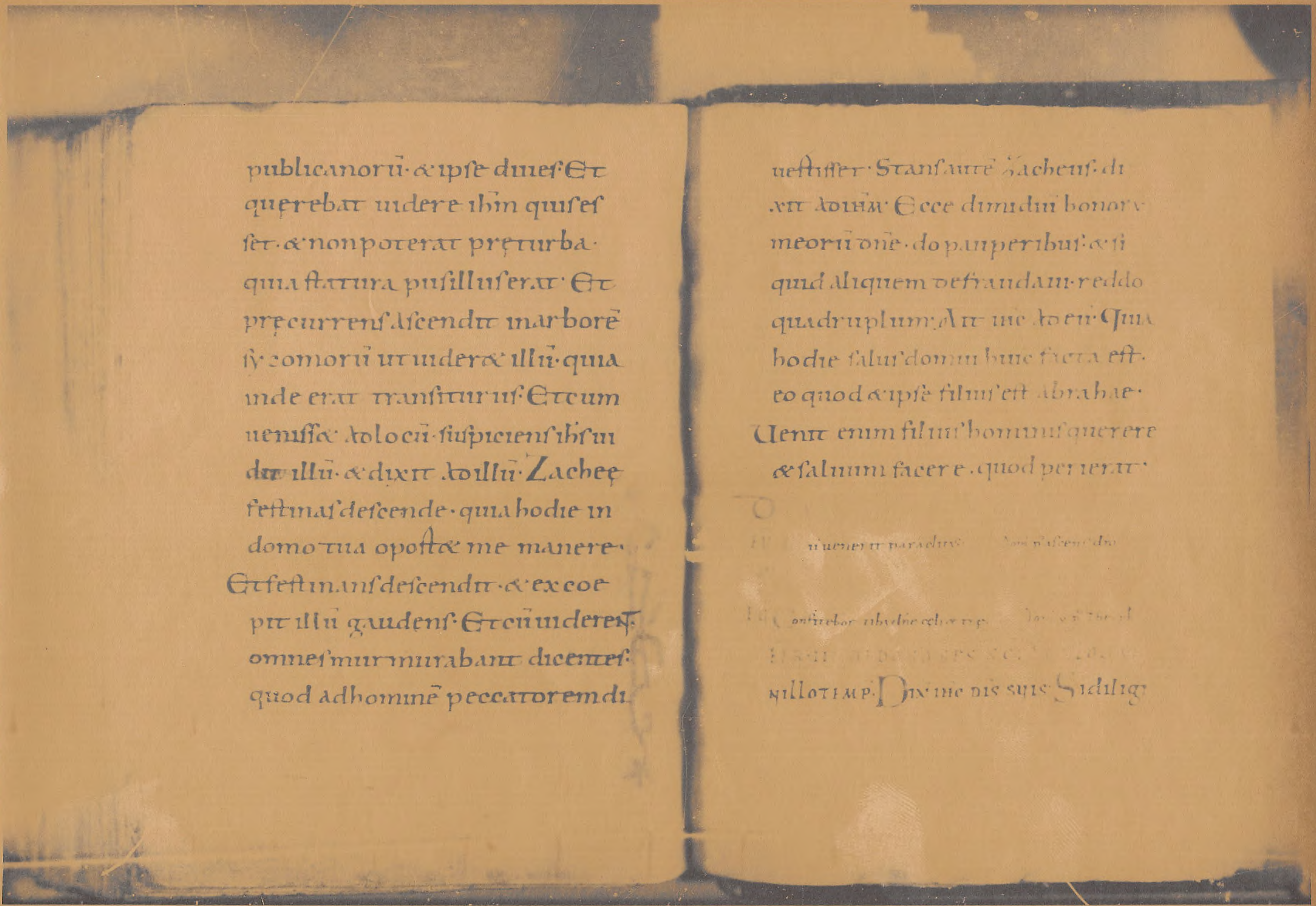

publicanorũ · & ipſe diues · Et
querebat uidere ihm̄ quis eſ
ſet · & non poterat pręturba ·
quia ſtatura puſillus erat · Et
pręcurrens aſcendit in arborē
ſycomorũ ut uiderę illũ · quia
inde erat tranſiturus · Et cum
ueniſſę ad locũ · ſuſpiciens ihs̄ ui
dit illũ · & dixit ad illũ · Zachee
feſtinans deſcende · quia hodie in
domo tua oportę me manere ·
Et feſtinans deſcendit · & excoe
pit illũ gaudens · Et cũ uiderent ·
omnes murmurabant dicentes ·
quod ad hominē peccatorem di

uertiſſet · Stans autē Zacheus · di
xit ad dñm · Ecce dimidiũ bonorũ
meorũ dn̄e · do pauperibus · & ſi
quid aliquem defraudaui · reddo
quadruplum · Ait ihc̄ ad eũ · Quia
hodie ſalus domui huic facta eſt ·
eo quod & ipſe filius eſt abrahae ·
Uenit enim filius hominis querere
& ſaluum facere · quod perierat ·

O [illegible]

[illegible] ueneri paradiſus [illegible] aſcen dno

[illegible] Confitebor tibi dne celi & terre [illegible]

[illegible]

n illo temp · Dix ihc̄ dis suis · Si dilig

iudicio. cum uiris generatio
nis huius. & condemnabit
illos. quia uenit a finibus ter
rae audire sapientiam salo
mon's. Et ecce plus quia
salomon hic. Uiri niniui
tę surgent in iudicio cum
generatione hac. & c̄dem
nabunt illā. quia penitan
tiam egerunt ad predica
tionem ionę. Et ecce
plus iona hic.

INTRAUIT

Lüttich MARAM 753

iudicio cum uiris generatio
nis huius. & condemnabit
illos. quia uenit afinibus ter
rae audire sapientiam salo
mon'is. Et ecce plus quia
salomon hic. Uiri niniui
tę surgent iniudicio cum
generatione hac. & c̄dem
nabunt illā. quia penitan
tiam egerunt adpredica
tionem ionę. Et ecce
plus iona hic.

INTRAUIT

Lüttich MARAM 753

dam mulier de turba dixit ad illū· Beatuſ uenter qui te portauit· & ubera quę ſuxiſti· At ille dixit· Quin immo· beati qui audiunt uerbum dī· & cuſtodiunt illud· Turbiſ autem concurrentibuſ· coepit dicere· Generatio haec· generatio nequam eſt· Signum quęrit· & ſignum non dabitur illi· niſi ſignum ionae· Nam ſicut fuit ionaſ ſignum niniuitiſ· ita erit & filiuſ hominiſ generationi iſti· Regina auſtri ſurget in

Lüttich MARAM 753

dam mulier de turba dixit ad ihm̄: Beatus uenter qui te portauit. & ubera quę suxisti. At ille dixit: Quin immo. beati qui audiunt uerbum dī. & custodiunt illud. Turbis autem concurrentibus. coepit dicere. Generatio haec. generatio nequam est. Signum quęrit. & signum non dabitur illi. nisi signum ionae. Nam sicut fuit ionas signum niniuitis. ita erit & filius hominis generationi isti. Regina austri surget in

Lüttich MARAM 753